VILNIUS. Ketvirtadienis, 1928 m. kovo m. 8 d. II metai.

VISŲ ŠALIŲ PROLETARAI, VIENYKITĖS!

Pirmyn!

№ 4—5 (11—12)

Kas vergo retežių nedrįsta numest—
Tas laisvas niekuomet nebus! J. Janonis.

DVISAVAITINIS SOCIALDEMOKRATŲ ORGANAS.

KORESPONDENCIJOS Adr.: Wilno, Urząd Pocztowy 1. Skrzynka Nr. 115. Nr. kaina 20 skt. Užsieniuose dvigubai.

„PIRMYN" redaguoja REDAKCINE KOMISIJA

Interesantus redakcija priimineja kasdien, išskiriant šeštadienius, nuo 4—6 v. p.p. Adr.: Kijowska 2—27.

Garbingai žuvusių, platinant laisvos spaudos žodį, draugų P. Nadzeikos ir J. Miškimo šeimynoms bei giminėms—reiškiame gilios užuojautos.

LIET. POLIT. EMIGRANTAI VILNIUJE.

Vienas iš dviejų.

Nėra ko slepti savų nuodemių ir klaidų. Jų tas nedaro, kas rankas sudejęs sedi ir nieko nedirbdamas pasyviai žiuri į gyvenimą. Bet kas nori žengti kartu su gyvenimu ir buti jo kovos sukuriuose,—tas visur ir visuomet gali padaryti ir padaro labai daug klaidų bei apsirikimų. Ir tame nėra nieko stebetino. Tik svarbu, kad padarytosios klaidos, pasimokinus žiauraus gyvenimo patyrimo, butų stengiamasi atitaisyti. O kas jas laiku atitaiso, tas visuomet gyvenimo kovoj užsigrudina ir galų gale išeina laimetoju. Turima galvoj socialdemokratų ir liaudininkų partijos Šiandien už tų partijų kai kurių vadų lepšiškumą ir politinį naivumą, jų niekas negali pateisinti ir neteisina. Savo nelemta taktika, kurios jie laikesi turedami valdžią rankose — juos reikalinga skaityti dalinai kaltininkais to, kas šiandien dedasi Lietuvoj. Naivus miesčioniškos demokratijos valdymo budas, dave pamažu įsigalėti reakcingiausiems gaivalams, kurie, su nieku nesiskaitydami nachališkai, gruodžio 17 d. 1926 m., pagrobe valdžią į savo rankas. Dar daugiau. Liaudininkų partijos centras, pasitikedamas reakcingųjų gaivalų veidmainingu patriotizmu, priverte atsistatydinti prezidentą dr. Grinių ir tuomi tiems niekšams padėjo „įsiteisinti". O seimo pirmininkas dr. Staugaitis — rado net galimu tuoj po perversmo atidaryti seimą ir budeliams padėti sustiprėti. Po tų visų apeigų, kai kurie liaudininkų C. K nariai gyresi, kad, girdi, mes gerai padarėme, nes butų kilęs brolių kraujo pralėjimas. Argi gali naiviau ir vaikiškiau samprotauti visuomenes veikejai-politikai. Šiandien, turbut, mato ir pats liaudininkų Centras, kaip fašistai „gerbia" brolių kraują, kurie, bėgy savo trumpo viešpatavimo, išžude virš 100 žmonių, sukišo tukstančius į kalėjimus, išvijo šimtus į užsienius. O įsižiurejus į fašistų politiką, reikia pasakyti, kad visas jų kruvinas teroras bei jo pasekmes, yra tik pirmos kregždes to, ką fašistai padarys, jeigu jie laiku nebus nuversti ir nušluoti visiškai nuo Lietuvos paviršiaus. Tas gyvenimo patyrimas turejo pakankamai įtikinti visus, kad fašistinei diktaturai reika-

linga paskelbti mirtiną kovą, ir žinoma, kovą ne žodžiais, bet realiu darbu ir ruošimuosi, bei raginimu visų prie ginkluoto revoliucinio sukilimo. Nes tik visuotinas ginkluotas liaudies sukilimas, kaip mes nekarta esam pabrežę, gali pašalinti tuos, kurie turedami dabar valdžią rankuose, planingai ir sistematingai roušiasi ilgiems metams įsiviešpatauti ir naikinti kiekvieną laisvesnės šviesos spindulelį. Tai gerai supranta visa Lietuvos darbo liaudis, ir ji parejo i revoliucinę palepę, nes joks viešas veikimas prie dabartinių sąlygų neįmanomas. **Kovojančiai darbo liaudžiai aišku, kad dabar, kuomet po karo visam pasauly įsiviešpatavo reakcija — teisus tas, kas turi realią jėgą.** To reikalavimai bus išpildysi, kas juos parems fizine jėga. Tai įrode pats gyvenimas. Nei „Lietuvos Žinios", nei neva opozicinis „Rytas", nei „Socialdemokratas" — redaguojami fašistinio cenzuoriaus, nenuvers kruvinosios diktaturos. Priešingai. Tie viešai einantieji laikraščiai, dalinai padeda jai sustipreti. Nes fašistai, **kol jie yra silpni,** tuos laikraščius tycia laiko kaipo širmą prieš užsienį. Kaip tik jie pasijus galingais ir nieko nebijančiais — vieną gražią dieną jie pasielgs su tais „kovos" organais taip, kaip pasielge su Seimu ir daugeliu kitų dalykų. Fašistinei diktaturai sudaro didžiausį povojų ta nelegaline spauda, kuri ragina kareivius, darbininkus, valstiečius, jaunimą, imtis ginklo ir tik giklu apginti savo teises? Už tos spaudos platinimą, fašistai be jokio pasigailejimo žmones žudo, sodina į kalejimus ir žiauriausiai persekioja. Bet revoliucine liaudis del to nenusimena. Visoj Lietuvoj: tiek socialdemokratai, tiek liaudininkai, tiek šiaip pažangesni žmonės, kuriems ant savo pečių teko patirti fašistines administracijos žiaurumus, visi, kaip vienas, pasirįžę revoliucinei kovai. Ir visai pamatuotai. Nes turint galvoj fašistinę diktaturą, pats gyvenimas verčia pasirinkt vieną iš dviejų: **arba fašistų vergas, arba laisvas žmogus.** Aišku, kad fašistų vergais negali buti liaudis, kuri ant savo pečių neša visą gyvenimą. Liaudies pašaukimas buti laisva, o kartu ir viso gyvenimo šeimininku. Buti gi laisvu gyvenimo šeimininku, reiškia tą laisvę iškovoti. Veltui jos niekas neduos. Nes juk ir fašistai panore o buti Lietuvos šeimininkais: paeme suorganizavo karininkų bandas ir be jokių dejavimų bei ceremonijų savo norus pasekė šautuvų durtuvais, pasidare **„viešpačiais"**, visai neatsižiuredami į tai, kad jiems prikaišiojo priesaikos konstitucijos bei į statymų laužymus Tiesiog kvailais reikia skaityti tuos žmones, kurie patys mano ir kitiems pasakoja, kad kokiu nors kitu keliu but galima išnaikinti fašistus Norint nuversti fašistinę diktaturą ir iškovoti laisvą gyvenimą, — jokio kito kelio nera, kaip tik ginkluotas liaudies sukilimas. Taip budavo visuomet istorijoj, jeigu liaudis noredavo ką nors iškovoti. Taip tegali buti ir Lietuvoj. Nes tik revoliucija yra istorijos lokomotyvas. Revoliucinis sukilimas yra švente visų prislegtųjų ir išnaudojimų. Niekuomet liaudis negali buti tokiu aktingu naujos visuomenines tvarkos kurejum, kaip laike revoliucijos. Tokiais laikas liaudis tveria stebuklus, griauna visokių reakcijų stabus ir kurdama naują gyvenimą.

Mes esam daugiau negu tikri, kad ir Lietuvos darbo žmonese, jaunime, kareiviuose pakankamai revoliucines jegos, kad einant išvieno—nušluoti kruvinąją fašistinę bandą ir sukurti nauja laisvą gyvenimą.

Todel Lietuvos liaudie! Iškelę obalsius: **vardan visos tautos ir ypač vidutinių valstiečių—už pilną laisvę, už nuosakų demokratinį perversmą, už darbo respubliką! Vardan gi visų išnaudojamų darbo žmonių — už socializmą!** — imkime seni ir jauni ginklus, kirvius, šakes, kuolus į rankas ir mes pamatysime, kaip eidami išvien į kovos frontą, lengvai sutriuškinsim kruvinąją fašistinę diktaturą. Tik greičiau už ginklų!

NUŽUDYTI UŽ LAISVĄ SPAUSDĄ.

Smetonas—Plechavičiaus Voldemaro valdžia į savo kruvinojo viešpatavimo istoriją įraše dar vieną lapą Vasario 23 d. vidud.eny, Ulciškių k., Liškevos val., Alytaus ap. Smetonos bernų—policijos užmušti du Lietuvos kariuomenes savanoriai —Nadzeika Petras ir Miškinis Jonas.

Nadzeika Petras gimęs 1901 metais, Marcinkonyse, Vilniaus krašte. Tevas jo gana pasiturintis ukininkas. Petras vienturtis sunus. Suprantama, kad jis galejo ramiai gyventi namuose ir naudotis gyvenimo patogumais. Bet Petras buvo netoks. Jis negalejo vien tik tokiu gyvenimu tenkintis Jo skaisti siela trosko teisytes, laives ne tik sau, bet ir kitiems. Visa jauno žmogaus energija jis metesi į kovą— į tokią kovą, kurią jis skaitydavo *kovą už laisvę.* Dar budamas jaunutis vaikinas jis išgirsta balsą atgimstancios Lietuvos. 1919 metais stoja savanoriu į besiorganizuojančią Lietuvos armiją 1 p. pulką. Grumesi įvairiuose frontuose. Narsumu ir sumanumu jis toli pralenkia savo draugus. Karo vyresnybes apdovanotas vyties kryžiais ir pakeltas į puskarininko laispnį. Bet veliau, nepakęsdamas juodašimčių karininkų pasityčiojimo iš kareivių, metą jiems į akis teisybes žodį, už ką jam atimti ordenai ir pažemintas į eilinius. Po trijų metų tarnybos, paleistas iš kariuomenės ir stoja Ryšų Partizanų eilesna; budamas atlieka daug svarbių uždavinių ir vadovauja

PIRMIEJI FAŠISTŲ NUŽUDYTI ŠIŲ DIENŲ KNYGNEŠIAI.

Petras Nadzeika
(gim. 1901 nužud. 1928 m.).

Jonas Miškinis
(gim. 1902—nužud. 1928 m.)
(Fot. iš kariuomenes laikų).

LIKUSI DRG. PETRO NADZEIKOS ŠEIMYNA.

Tėvas.

Žmona su kūdikiu.

dideliais buriais. Šioje tarnyboje buvo apie 2 metus. t. y., iki partizanų organizacijos likvidacijos. Negaledamas grįžti savo tevisken jis pasilieka Nepriklausomoj Lietuvoj. Negauna nei žemes, nei jokios tarnybos, kurių tiek gausingai buvo žadeta savanoriams. Vargsta, dirbdamas padieniu darbininku įvariose vietose, kaip ir didžiuma liaudies sunų, kurie savo prakaitu, krauju ir gyvybes kaina sukure Lietuvos Respubliką. Matydamas aplink vargą ir išnaudojimą ir pats vilkdamas sunkų gyvenimo jungą drg. Nadzeika pradeda galvoti apie kovą su išnaudotojais—lietuvišką poniją, kuri pasinaudodama darbo žmonių sukurta Nepriklausoma Lietuva, užsedo ant sprando tiems gi patiems nepriklausomybes kovotojams. Jis stoja į Lietuvos socialdemokratų Partiją, Perlojos organizaciją. Su pasiryžimu ir savo prigimta didele energija jis aktingai dalyvauja visuose partijos darbuose. Aktingai agituodamas už partiją per rinkimus 1926 m. buna suimtas. Rinkimų rezultatų išsigandę vietos poneliai jį paleidžia. Po fašistinio perversmo gruodžio menesy jis vel a eštuojamas. Išlaikius du menesiu Alytaus kalejime išle stas, bet atiduotas policijos priežiuron. Augant revoliuciniam judėjimui prieš fašistus smetoninkus, drg. Petras yra pirmose eilese. Negelbsti nei šnipų gaujos, nei policijos grąsinimai, jis kiekviename žingsny rizikuodamas gyvybe, dirba pavestą jam revoliucinį darbą. Negaledamas legaliai gyventi jis ima šautuvą rankosna ir kartu su kitais slapstydamas lauke liaudies sukilimo, d gdamas noru kovoti su liaudies priesais—fašistais. Aktingai dalyvauja rugsejo menesio sukilime. Nepavykus tam sukilimui

drg. Petras der visą menesį pasilieka Lietuvoje; veliau nusikelia į Vilniaus kraštą, bet ir čian turi slapstytis, nes nežino, kas jo laukia. Pagaliaus legalizuojamas kaipo politinis emigrantas. Išgavęs dokumentus galejo apsigyventi pas tevą ukyje, tačiau jis to nepadare. Palikęs seną tevą (60 metu amž.), žmoną su mazu vaiku jis stoja politinių emigrantų organizacijon ir pasiima sunkų uždavinį—platinti Lietuvos liaudy laisvą spaudą. Į samanotas varguolių į siandienines pastoges jis nesa spauzdintą tiesos žodį ir už tą, sugautas su pundeliu laisvos spaudos, jis tapo budelių sušaudytas.

Miškinis Jonas gim. 19.2 metais, Kriokšlių k., Kanevos val., Vilniaus krašte. Augo kaimo varguolio bakužeje (tevas turi 3 dešimtines žemes). Nuo mažų dienų vargas žiurejo Jonui į akis. Kaip kiekvienas biednuolio vaikas, taip ir jis pergyveno vargingas jaunystes dienas: gane, dirbo "m škuose su tevu ir broliais ir t. t. Nuo mažens vargdamas Jonas isiauklejo savyje didelį laisves troškimą. Pasakoja jo artimi, kad Jonas visuomet svajodavo buti kariu, kariauti už paliuosavimą biednųjų žmonių iš ponų vergijos. Budamas jaunutis—18 metų jis 1920 m. stoja savanoriu į Lietuvos kariuomenes 7 p. pulką ir kovoja už Lietuvos Respublikos laisvę. Gabus iš prigimties jis lengvai baige mokomąją kuopą. Pakeliamas į vyr. puskarininkus. Kariuomeneje tarnauja 3 metus. Pasiliuosavęs, stoja į Rytų Partizanų organizaciją, kurioje išbuvo 1 metus ir 3 men. (Kaišedorių rajonas). Kaip ir daugelis Lietuvos kariuomenes savanorių negali grįžti į teviškę. Apsigyvena Liškevos valščiuje ir pramokes murininkavimo darbų verčiasi juo. Veliau persikelia į Varenos apylinkes ir čion įstoja į Lietuvos Socialdemokratų Partijos Perlojos organizaciją, kurioj buvo vienu iš aktingesnių narių ir kovotojų. Įsiutus terorui visoj Lietuvoj po Taurages sukilimo, jam taip pat vi š dviejų menesių prisejo slapstytis. Neturint galimybes daugiau ten buti ir kartu tarp daugeliu kitų atvyksta į Vilniaus kraštą. Aktingai "dirbdamas organizacijoje išrenkamas į politinių emigrantų socialdemokratų komitetą. Lietuvos liaudies nelaime draugą Joną labai slege. Atlikęs vieną darbą jis veržiasi prie kito. Kartu su Nadzeika jis imasi platinti laisvą spaudą ir už ją, draugas Miškinis kartu su draugu Nadzeiką, tapo žveriškai nužudytas.

Jus žuvote brangus draugai, už gražias, kilnias socialistines idejas, už laisvą spaudą, už Jusų numyletą Lietuvos liaudį.

Narsųs draugai, palikę savo gimtąjį kraštą, savo gimines, tevus ejote savanoriais į kovą už Lietuvos Valstybes atstatymą. Grumdamiesi su priešais, aršiausių kovų metu likote gyvi, gi šiandien, Jus, pirmieji savanoriai, atstačiusieji kartu su kitais Nepriklausomą Lietuvą, žuvote nuo lietuviškos ponijos fasistų vado Smetonos budelių kulkų.

Pirmieji knygnešiai gabendami caro uždranstą laisvą lietuvišką spaudą budavo kankinami, tremiami į Sibirą, šaudomi. Prusų parubežis nusetas kaulais ir kapais užmuštų knygnešių ir šiandien liudija apie anų laikų didvyrišką kovą už laisvą spaudą su caro žandarais. Tačiau jie savo tikslo atsieke—caras su savo budeliais žuvo. Ir šiandien Lietuvoje, viespataujant tironams Smetonai—Plechavičiu—Voldemarui, dar biauresni dalykai dedasi. Lietuva paversta dideliu kalejimu. Laisves žodžio, spaudos nera. Už laisvos spaudos gabenimą žveriškiausiu budu žudomi pirmieji Lietuvos savanoriai, Kalejimai prigrusti lietuvių už pasiryžimą skaityti savo spaudą—spaudą, kurį rašo tikrą teisybę. Nukankintos liaudies dejavimas girdisi visur. Budeliai siunta, matydami, kaip laisvos spaudos galingas žodis ruošia Lietuvos darbo žmones prie kovos už savo teises. Galingas revoliucinis judejimas apima visą Lietuvą. Lietuvos tamsios nakties horizonte matosi naujos gadynes aušra, matosi kruvinųjų fašistų viešpatavimo galas.

Garbe draugams, kurie, atliko tiek darbo Lietuvos žmonių gerovei tačiau nepamatys savo darbo vaisių, nepasidžiaugs auštančiu Lietuvos pavasariu, nepamatys šviesiųjų sauletų pavasario dienų.

Bet. .

Minekit ne pragaištį, mirtį kapus. Bet kovą, vien kovą be galo: Geresnio paminklo didvyriams nebus, kaip vykdymas jų idealo

Taip, jie savo garbingą kelią užbaige. Garbe Jums Lietuvos liaudies sunus, garbe ir amžina atmintis Jums revoliuciniai knygnešiai. Jus žuvote, bet Jusų darba nežus — Lietuvos liaudis tęs pradetą Jusų žygį, ko laimes

Juozas Paplauskas.

1. Priešfašistines kovos fronte.

Komunistų „Balsas".

Partijos arba šiaip politines grupes, kurios neturi visuomenej pasitikejimo, visados kovoj su savo idejiniais priešais vartoja slykščiausius šmeižtus ir melus prieš tuos, kurie turi pasitikejimą. Tokių partijų laikraščiai yra užpildyti vien šmeiztais, melu ir šlykščiausia demagogija. Jos paprastai varfoja desnį: **šmeižk, provokok, meluok, koliokis. Tai vis ko norins pasieksi.** Na, ir šmeižia, kiek tik jegų turi. Ir kas charakteringa, kad to desnio uoliausiai laikosi iš vienos **puses visų šalių fašistai, iš kitos puses—visų šalių komunistai.** Nuo jo neatsisako ir Lietuvos fašistai bei komunistai, nors kaip vieni taip ir kiti siekia visai skirtingų tikslų. Bet priemones, kurias tiems tikslams atsiekti vartoja, yra panašios, kaip du vandens lašai.

Visi gerai žinome, kiek smeižtų, melų ir demagogijos pila fašistai ant tų, kurie prieš juos kovoja. Praslinko virš metai, kaip fašistai šeimininkauja Lietuvoj ir per tą trumpą laiką jie taip užnuodija šmeižtais bei demagogija Lietuvos gyvenimą, kad jau šiandien net koktu darosi. Jie visus tuos, o ypač socialdemokratus, kurie kovoja prieš fašistinę diktaturą, apsauke „Lietuvy", „Lietuvoj", dabar „Lietuvos Aide", Pilsudskio agentais, tevynes išdavikais, parsidaveliais ir t panasiai. Mums visai nenuostabu, kad fašistai mumis ir net laudininkus su krikščionimis buvo apšmeižę Lenkijos agentais. Bet mus labai stebina, kad ir komunistai visą laiką mus taip vadina. Tiesiog nesuprantama, kas gali buti bendro tarp komunistų ir fašistų.

Komunistai, po gruodžio perversmo, Karaliaužiuj pradejo leisti laikraštį „Musų Balsas". Tas laikraštis išimtinai buvo atkreiptas ne prieš fašistus, bet prieš social-demokratus. Veliau, nežinia del ko, tą laikraštį pavadino „Balsas". Ir štai dabar man pakliuvo į rankas jo 2/3 Nr. Jeigu tame laikrašty nefiguruotų žinomų Lietuvos komunistų vadų Z. Angariečio ir V. Kapsuko pavardes,— be jokių dvejonių butų galima pasakyti, kad jis leidžiamas Lietuvos žvalgybos tam tikrais provokaciniais tikslais. Nes Lietuvos žvalgyba tokia provokacija itin pasižymi. Visi gerai atsimename, kaip krikščionių laikais žvalgyba, prisidengusi komunistų var-

du, leido Šiauliuose „Pagalbos Žodį", state sąrašus į III-jo Seimo rinkimus, kad net patys komunistai iš pradžių negalejo atskirti, kur yra jų sąrašai, o kur žvalgybos. O žvalgyba dare tai tyčia, kad tik suskaldyti kairiųjų partijų balsus ir atvirai kviete balsuoti už komunistinius sąrašus.

Dabar, nežinia kodel, fašistams paskyrus buvusį žvalgybos viršininką Budrį Lietuvos konsulu į Karaliaučių, laikraštis pakeite savo vardą Visiems žinoma, kad komunistų tarpe yra labai daug žvalgybininkų ir provokatorių ir kaž-kodel mums komunistų „Balsas", kiek galima spręsti is jo vedamos minties, taip pat kvepia provokacija. Bet skaitydami tame laiskrašty Kapsuko bei Angariečio straipsnius, mes nuo to tvirtinimo susilaikom. Nes galimas daiktas, kad musų komunistai taipos visiškai supuvo, kad savo laikraščio skaitytojus vien tokiais pat šmeižtais ir mela's, kaip fašistai, maitina.

Ir iš tiesų, Fašistai visur dedasi didžiausiais patriotais ir mus vadina Lenkijos agentais. Komunistai taip pat citoja „Lietuvį", dedasi didžiausiais Lietuvos nepriklausomybes gynejais ir visus vadina Pilsudskio agentais. Ar ne juokinga. Komunistai didž'ausiai „valio patriotai". Angarietis straipsny „Kas mums veikti?", tarp ko kito, ragina steigti **komitetus, kovai del Lietuvos nepriklausomybes gynimo"** (Žiur. „Balsas" Nr. 2-3. 24 p. pabraukta paties Angariecio). Be to, smarkiausiai plusta maksimalistus, kam jie negina Lietuvos nepriklausomybes. Ir tai rašo tas pats Angarietis, kuris savo knygutej **„Nepriklausomybe ir Lietuvos darbininkai"**, išleistoj Petrapily 1918 m., plusta ir social-patriotais vadina visus tuos socialdemokratus ir liaudininkus, kurie drįso reikalauti Lietuvos nepriklausomybes, įrodinedamas, kad Lietuvai nereikalinga nepriklausomybė. Girdi, nepriklausomybes gali reikalauti tik tokie social-patriotai, kaip Kairiai, kurie esą ne kas kitas, kaip vokiečių imperialistų agentai. Gi toj pat knygutej, per 22 puslapius įrodinejęs, kad politiniu atžvilgiu Lietuvai nepriklausomybe nereikalinga, p. Angarietis 23 puslapy raso: **„Iš ekonomi io atžvilgio Lietuvai nepriklausomybe irgi nereikalinga"** ir t.t.

Tai kuomi po viso to aiškinti tokį umą Angariečio ir Kapsuko atsivertimą ir pasidarymą, karščiausiais patriotais?! Nejaugi tuos ponus fašistai ištiesų butų apdovanoję Vyties Kryžiais ir Gedimino ordenais?! Manau, kad jeigu Smetona pasiskaitytų „Balsą", tai jis tikrai komunistų vadus, paskelbusius mirtiną kovą socialdemokratams, liaudininkams ir maksimalistams, apdovanotų pirmojo laipsnio ordenais.

Gerb. ponas Angrieti ir Kapsuke, kam gi tamstoms, prisidengus Lietuvos nepriklausomybes širmu, tarnauti svetimiems dievams ir mulkinti kovojančią liaudį prieš fašistinę diktaturą? Jeigu jums rupi tikrai kova prieš faš'zmą—tai toje kovoje negali buti vietos šmeižtams, melams ant tų žmonių, kurie pries fašizmą kovoja. Bet komunistams šiandien rupi visai ne tas. Jiems rupi besipešančių tarp savęs, Maskvos diktatorių, tarptautine polit.ka, bet ne Lietuvos darbo žmonių reikalai. Nes jeigu jiems rupetų sunki Lietuvos liaudies kova, tai komunistai nerašytų savo balse to, kad Taurages sukilimas buvo ruoštas Lenkijos naudai, ir, girdi pasak komunistų: **„Jei Taurages sukilimo metu nepasiseke maksimalistų socialdemokratų ir liaudininkų vadams tinkamai patarnauti Lenkijai, tai jau ne jų tame kalte".** *) Ponai komunistai, taip rašyti apie Taurages sukilimą, kur liaudis, nepernešdama fašistinio kruvinojo teroro, ejo su ginklu rankose ginti savo teisių — tegali tik fašistai ir jų talkininkai. Na, o ko mes kalti, kad šiandien tokiais talkininkais yra komunistai, koja kojon žengią su fašistais. Juk visi atsimenam, kad apie Taurages sukilimą žodis žodin taip pat raše ir fašistų „Lietuva".

Dabar bent kiek apsistosiu del tokios komunistų vadų „kovos" taktikos. Niekam nepaslaptis, kad visų šalių komunistines partijos yra aklu Maskvos komiterno įrankiu. Be komiterno žinios, jos negali ne pasijudinti. Pono diktatoriaus Stal no, arba kaip jį vadina raudonoju Maskvos karalium,—jo muzikos turi klausyti visi. Kas jos neklauso, tie apšaukiami kontra-revoliucionieriais ir metami lauk iš komunistų partijos. Taip Stalinas elgiasi netik su paprastais komunistais, (apie juos ir kalbos negali buti, nes jų pilni Rusijos kalėjimai), bet ir su tokiais komunistų vadais, kaip Trockis, kuris pirmas suorganizavo raudonąją armiją ir visą laiką skaitesi vienu iš žymiausių komunistų. Ir ką padare su Trockiu? Gi jį eme už tai, kad jis drįso pareikšt. jog Rusijos darbininkų padetis šiandien yra biauresne ir sunkesne už viso pasaulio darbininkų padetį —ir išveže į tolimąjį Sibirą. I tą pat Sibirą, kuriame Trockis už kovą prieš carą, buvo anais laikais caro bernų išgabentas. Štai šito komunistinio „rojaus" šei-

*) Žiur. V. Kapsuko „Lietuv u pilsudskininku skaičius auga" „Balsas" Nr. 2-3.

*) Žiur. „Balso" Nr. 2 — 3 straip. „Maksimalista aiskeja".

P. ŠNEKUTIS.

Liberalizmas ir demokratija.

Jau prieš daugelį metų Karolis Marksas, saukdamas darbininkus kovon už socializmo idealus, nurodinėjo jiems, kad toje kovoje darbin nkai gali prarasti tik savo pančius, o laimeti gali visą pasaulį. Darbininkai tą kovą pradejo ir veda ją vis energiškiau ir nuosekliau. Kitų krastų darbininkai dalinai jau „prarado" siek tiek tų pančių, tų retežių ir diena iš dienos įgau na vis naujas jegas, pasiekia naujus užkariavimus. Pas mus eina tas pats. Musų liaudis taip pat kovoja, taip pat ruošiasi galutinai atsikratyti nuo tų vergijos retežių.

Bet kova nepaprastai sunki. Musų liaudis, amžiais kentėdama sunkias priespaudas ir, Romos pasiuntinių — tos juodosios žandarmerijos — užmigdyta „paklusnume ir kontrybeje", su tomis priespaudomis buvo apsipratusi ir paklusniai vilko savo skurdų, varg̃ingą gyvenimą, tikedama už savo vargus gauti šiltą ir jaukų kampelį „dangaus karalystej". Vienok, galų gale vis tik suprato, kad priespauda ir vargai ne „nuo Dievo paeina", kaip jiems aiškindavo, bet yra vien tik žmonių padaras ir kad kitų kraštų darbininkai jau iškovojo žmoniškesnį gyvenimą,—musų liaudis iš gilaus miego atbudo ir stojo kovon už savo teises už geresnį gyvenimą.

Kuomet liaudis stoja kovon už savo teises už geresnį gyvenimą, tai, reikia pasakyti, kad beveik visada liaudžiai ateina į pagalbą taip vadinami laikini talkininkai. Mat, gyvenimas būna taip sutvarkytas, kad retežiai smaugia ne vien tik da bo liaudį bet ir kitus užkliudo, ir kuomet liaudis megina uždetuosius retežius numesti, tai jai talkon ateina ir tie „kiti", kuriems retežių numetimas yra pageidaujamas. Bet liaudis butinai privalo suprasti ir pažinti tuos savo „talkininkus" ir gerai įsidemeti, kad visokie talkininkai eidami kovon su priespauda „turi savo nuosavus atskirus tikslus ir išrokavimus ir kad tie jųjų tikslai ir siekimai nesutampa su liaudies ideiomis. Todel, imant ką nors, talkon, reikia labai apsižiureti, kad veliau netektų skaudžiai nusivilti.

mininkui Stalinui ir lenkia galvas visų šalių komunistai, klausydami jo įsakymų. Dar daugiau, vienas iš žymesniųjų komunistų užsienio reikalų komisaras p. Čičerinas, per Lietuvos 10 m jubiliejų, diožiausiam musų krašto budeliui p. Voldemarui siunčia sveikinimo telegramą, laikydamas sau už maloningą pareigą, to tirano asmeny pasveikint Lietuvos vyriausybę bet ne, kovojančią Lietuvos liaudį, ką komunistas turetų padaryti. *) Bet tiek to.

Taigi Stalinui rupi, kad Lietuva jokiu budu neužmegstų normalių santykių su Lenkija. To trokša visa dušia ir musų komunistai. Jiems visai nesvarbu ar tas sveika ekonominiam Lietuvos liaudies gyvenimui, tik svarbu, kad butų karo padetis su Lenkija. O komunistai visai nežiuri, kad pasienio darbo žmones, tiek iš tos, tiek iš anos puses del tokios padeties baisiau siai kenčia ir vargsta.,

Mes, socialdemokratai, visai neatsižadedami Lietuvos teisių į Vilnių, dar Lietuvoj buvom pareiškę, kad su Lenkija reikia užmegsti normalus ekonominiai ryšiai ir išspręsti visus ginčijamus klausimus taikos keliu. Pagaliau socialdemokratų galutinas nusistatymas del Vilniaus ir del Lenkijos buvo pareikštas gruodžio menesy socialistiniame darbininkų Internacionale, kur buvo aiškiai pasakyta, kad Vilniaus klausimas laikomas neišrištu ir kad jam reikia taikinti apsisprendimo teises principus sudarius laisvas sąlygas. Bet dabartinių metu reikalinga užmegsti bent minimaliai santykiai. Žinoma, komunistai, kaipo nuosakus melagiai, apšauke savo laikraščiuose ir visą Socialistišką Internacionalą Pilsudskio agentais. A šku, ką jie daugiau galejo pasakyti. Juk jei jie gerbia, kaipo internacionalistai tautų apsisprendimo teisę, tai jie tik tegalejo pasirašyti po tokia rezoliucija. Bet matomai jiems kas kita rupi ir todel visi, kas nesutinka su jų demagogija yra Pilsudskio agentai. Tik man stebetina, kodel jie neapšauke Pilsudskio agentu komunisto p. Lunačarskio, kuris per paskutinę, t.y., Tautų sąjungos gruodžio sesija buvo atvykęs kaipo oficialus S. S. S. R. atstovas į Ženevą ir pareiške, kad Vilniaus klausimas negali kliudyti normalių santykių užmezgimui. Vadinas, ir jis pasisake, kad reikia baigti Lietuvai karo padetis su Lenkija. Bet, deja, komunistai Lunačarskio neapšauke Pilsudskio agentu, ką, budami savo šmeižtuose nuoseklials, turejo padaryti. Tai štai ligi kokių nesąmonių bešmeiždami turi daeiti Stalino pakalikai: Angarietis, Kapsukas ir kiti. Bet jusų šmeižtams ponai komunistų vadai — kovojanti Lietuvos liaudis nepatikes. Mes kartu su visa Lietuvos liaudimi kovojame prieš fašistų diktaturą ir siekiame to, kad Lietuva butų laisva, draugingai gyvenanti su visomis kalmyninemis valstybemis, bet kad ji nebutų Rusijos, Lenkijos ar Vokietijos imperialistų pastumdele, kokia šiandien dalinai yra. Musų tiklas — laisva **darbo žmonių tvarkoma** demokratiška Lietuvos Respublika. O komunistai nori, kad arba Lietuvoj viešpatautų fašistine diktatura, arba komunistine diktatura. Na, žinoma, o kas su tuo nesutinką, tai tie visi, komunistų žodžiais tariant, yra prachvostai, svolačai, pardavikai ir t. t. Socialdemokratai su komunistais del to nesutinkana tai juos ir reikia plusti. Nes komunistai, neturedami Lietuvoj jokios įtakos, nori, kad fašistai valdytų ilgiau ir tuomi darbo žmones kankintų, kad jie galų gale prisidetų prie komunistų, bet tik saugok dieve ne prie socialdemokratų, maksimalistų ar liaudininkų. Nes, jau pasak komunistų vadų, geriau tegul fašistų diktatura, negu kokia nors kita tvarka. Tai štai kodel komunistų vadai, sudarę bendrą frontą su fašistais mus šmeižia ir plusta.

Dar porą žodžių. P. Kapsukas, sedėdamas Maskvoje ir skaičiuodamas Pilsudskio agentus, straipsnely **„Lietuvių pilsudskininkų skaičius auga"**, prieina net prie tokių nesąmonių, kad žmogus tiesiog stebesi ir klausi savęs: Nejaugi Kapsukui į senatvę galva butų apsisukusi? Iš tiesų. Kalbedamas apie Vilniaus krašto lietuvius, jis prieina, žinoma, pasiremdamas fašistų „Lietuviu", net prie tokių dalykų, kad, girdi, į Vilniaus Lietuvių rinkimų komitetą įeję ir politiniai emigrantai. Bet Alseikos ir Velecko politikai nepasisekus ir atsidurus mažumoj, jie pasitrauke iš Laikinojo Komiteto, kad nevaržomai ateity galetų eiti Pilsudskio agentų pareigas ir vykdyti jo politiką.

Ponas Kapsuke, kam tamstai, žilam žmogui, taip šlykščiai meluoti. Manau, tamsta gerai žinai, kad rinkimuose gali dalyvauti tik tikri piliečiai. Gi emigrantai nera Lenkijos piliečiais ir rinkimuose neturi teises dalyvauti, todel visai be reikalo tamsta, pasiremdamas fašistų laikraščiais, skleidi melus. Politiniams emigrantams nerupi svetimos valstybes vidaus reikalai. Mes manom, kad pakankamai stiprus yra Lenkijos darbo žmonių luomas ir jis gales pats savo teises apginti. Musų gi pareiga, kovoti už Lietuvos liaudies laisvę, taigi už ją mes ir kovojame, ragindami liaudį versti ginkluotu sukilimų fašistinę diktaturą. Gi, tai kas liečia p.p. Alseiką ir Velecką, kuriuos tamsta su mumis maišai, tai aš čia jų nematau reikalo nei teisinti, nei smerkti. Jų nepažįstų ir todel palieku tamstai, kaipo

*) Žiūr. Čičerino pasveikinimas „Lietuvos Žin." Nr. 39.

Gyvenime taip jau ne kartą yra buvę. Pavyzdžiui, pradžioje 30 jų metų praeitojo šimtmečio. anglų darbininkai drauge su buržuazija vede kovą už parlamento rinkimų teises, prieš feodalus — didžiadvarių aristokratiją, kuri beveik išimtinai tomis teisemis naudojosi.

Visą tos kovos sunkumą, žinoma, darbininkai neše ant savo pečių: jie susivieniję su smulkiąja buržuazija, sudare vieną plačią demokratinę srovę; stambiosios buržuazijos partija—liberalai — taip pat energiškai dalyvavo kovoje. Ir štai, aristokratija nebeišlaikydama sunkaus spaudimo pašlijo, bet įsileisti darbininkus į parlamentą labai nenorejo, todel nutare susikalbeti su stambiosios buržuazijos partija — liberalais ir pasiule jiems vieniems rinkimų teises. Liberalai, žinoma, tuojau sutiko ir ne tik apleido savo sąjungininkus, bet net susivienijo su aristokratais ir stojo prieš darbininkus. Ir tik ačiu tokiai kombinacijai, praejo bent keli dešimtmečiai iki Anglijos darbininkai iškovojo sau lygias pilietines teises Prancuzijoj 48-ais metais išejo dar blogiau Ten tuo laiku kraštą valde konstitucine monarchija, kuri tarnavo išimtinai turtingajai aristokratijai. Prieš tokią tvarką sukilo buržuazines klases ir darbininkai: buržuazija dangiausia vadovavo sukilimu, darbininkai, — liejo kraują Monarchiją nuvertus, buržuazija paeme valdžią į savo rankas. Darbininkai, žinoma, kaipo bendrai kovoję pareikalavo ir sau teisių. O ką, manote, dave darbininkams buržuazija? Ji, kaip ir kiekviena valdžia, pasiunte prieš savo buvusius sąjungininkus kariuomenę ir įsake nuožmiausiu budu numalšinti „nenuoramas"!

Istorija darbininkų kovų už savo teises, mums Lietuvos darbininkams turi buti pamoka, kad apsisaugojus klaidų. Musų dienų Lietuvos darbininkijai tenka vesti griežta ir atkakli kova už laisvę Lietuvos darbo žmonių. Talkininkų toje kovoje galima rasti daug: visiems įkirėjo, visiems pasipriklijo uzurpatorių fašistų traice—Smetonos—Voldemaro—Plechavičiaus valdžia, rodos greitu laiku ji ir pati sau pasipriklins. Bet kolei kas dar šiaip taip laikosi su pagalba parsidavelių karininkų ir gauja šnipų. Sugriovimui to uzurpatorių „sosto", revoliuciniam proletariatui talkininkai gal ir ne labai reikalingi, tačiau jie be abejones atsiras. Todel

visažinančiam teisejui spręsti ar jie yra Pilsudsk'o agentais ar ne. Nes tamsta matomai toje srity esi didelis specialistas, o gal ir geras praktikas.

Bet užteks. Skaitytojas man dovanos, kad as bent kiek ilg au apsistojau ties komunistų „Balsu". Man jų tieslog pagailo. Jie socialdemokratų pludimui pašvenčia savo laikraščio kiekvieną Nr. nuo pirmo iki pasku tinio puslapio, ir dabar neatsiliepti nei šis, nei tas. Paskui gali imti supykt ir visai „negarbinti" socialdemokratų. Taigi aš ryžausi atsiliepti ir prašau „Balso" redakciją, jeigu jau ji kito darbo neturi, plusti socialdemokratus dar dažniau. Tik ponai, komunistinio „Balso" redaktoriai, jus neužsigaukit, kad mes apie jus taip mažai rašome ir tai be jokių pagrąžinimų. Mat, musų skaitytojai nemegsta ir neturi laiko dabartiniu atkaklios kovos metu klausytis įvairių pludimosi. Todel ir musų laikraštis negali buti kokiu norins demagogijos laikraščiu. Mes kartu su visa kovojančia liaudimi, norime ir stengiames jį padaryti revoliuciniu kovos organu, šaukiančių žmones į kovą prieš fašistinę diktaturą. Fašistinės diktaturos sutriuškinimas—vienas iš svarbiausių musų dienos uždavinių. To, visomis jegomis mes ir siekiame.

Gi „Pirmyn" skaitytytojams, jeigu jie nori įsitikinti kaip komunistai kovoja prieš fašistus, mes pa tariame skaityti „Balsą". Nes manome, kad žvalgyba jį platins. Platins t del, kad veik daugumą jame tilpusių straipsnių „Lietuvos Aidas" net ištisai gali persispauzdinti.

Juoz. Paplauskas.

28 -II.

Kovos metu del laisvės.

Klaipedos krašto ir Kretingos apskrities komendantas iškilmingai paskelbe „Vyriausybes Žiniose", kad visi, kurie skaitys ir platins Vilniuj leidžiamą „Pirmyn" tures moketi po 5,000 dolerių, arba sedeti tris menesius „cipej".

Klaipediškiai ir kretingiškiai tuo didžios malones manifestu yra labai patenkinti. Kaune leidžiami laikraščiai ir prenumeratas mažina ir devynes galybes įvairiausių priedų žada, o žmones jų kaip neskaito, taip neskaito. „Pirmyn" nieko nežada, bet jo skelbiama teisybė žmonems taip patinka, kad jį visi graibyte graibo, nors Lietuvoj jis gana sunkiai gaunamas.

Ponui Klaipedos krašto ir Kretingos apskrities komendantui „Pirmyn" pareklamavus visoj Lietuvoj, galima t kėtis jam daugiau prenumeratorių, nes draudžiamas, o, be to geras dalykas visiems yra brangus, ką rod › ir pak lęs klaipediškių ir kretingiškių upas. Jie žada isteigti special nį fondą, iš kurio bus apmokamas pono komendanto paskirtos „Pirmyn" prenumeratos. Be to gyvesni ir judresni elementai tap svarbiai musų kulturos valandai gyvenime pažymeti ruošias pastatyti ponui Klaipedos krašto ir Kre ingos apskrities komendantui paminklą su parašu: „Iš f šistu malones Muravjovas Korikas Nr 2". Panašių tautininkiškų korikų yra Kaune ir kitose apskrityse, bet su pastatymu jiems paminklų bus pasirupinta veliau ir pranešta, kam reikia.

Poro kartų „Pirmyn" pareklamavo ir kauniške teta „Elta", bet jai paminklo statyti neapsimoka, nes ji pati nežino ką daro. *D. V.*

Klaipeda—28—II—16.

2. Laiškai iš Vakarų Lietuvos.

Mažo miesto didelė tragedija.

(Kelios palaidos mintys apie lietuviškos „inteligentijos" gyvenimą).

Kas rašo ir kalba, kad musų Kaunas yra atsilikęs nuo didžiųjų Europos miestų kulturos — labai klysta. Laisves Aleja Kaune ir jos publika maža kuo skiriasi nuo Naujorko Brodvea, Berlyno Friedrichstrasse ir Paryžiaus, kaip amerikieciai vadina, Šamšalaižes (Champs d'Elysee). Krautuvių vitrinose žeri auksas ir briliantai, raipsta akys nuo šilkų futuristinių, ekspresionistinių ir neorealistinių spalvų ir skilvy kyla didžiausias maišias, pas mus dabar mandagiai sako „coup d'etat" prieš juodą ikrą, lososinas ir įvairius brangius užjurio konservus, kuriuos gali nupirkti doleriais pasipusi spe-

reikia labai gerai ir visapusiškai ištirti tų talkininkų savybes, jų tikslai ir interesai, kad gavus iš jų realę naudą, kad nepasilikus jų rankose niekingu žaislu; butų labai skaudu ir liudna, kad Lietuvos darbo žmones politinej kovoj liktų tokiu pat eksploatacijos daliku, kaip ir kasdieniame gyvenime.

Nagrinedami šį klausimą, pradžioje mes sustosime prie vienos tų musų galimų talkininkų grupes, taip vadinamų liberalų. Mums reikia išaiškinti: kas per vieni tie liberalai? iš kur jie kilo ir kur jie eina? ir ko iš jų galima laukti? Atsakyti į šiuos klausimus ne taip jau lengva, kadangi musų laikais žodis „liberalas" gana įvairioj prasmej vartojamas. Todel pasistengsime tą klausimą galimai suprantamiau išaiškinti.

Prieš kokius 50—100 metų žodis „liberalas" turejo aiškią ir suprantamą reikšmę. Tas žodis reiške, kad liberalas tai toks, tokių įsitikinimų žmogus kuris stengiasi žmogaus asmenybę išliuosuoti iš visokių prie spaudų, politinių ir pilietinių suvaržymų. Tais laikais beveik visoj Europoj viešpatavo absoliutizmo tvarka, labai panaši į musų fašistines respublikos tvarką. Valdžia kiekviename žengsny seke ir labai rupestingai globojo savo piliečius: stropiai saugojo juos nuo įvairių „kenksmingų minčių", nuo visokios politikos, nuo visokios betvarkes; daroma tatai buvo žinoma su pagalba visokių „teviškų" priemonių: kankinimų, kartuvių, kalejimų, sušaudymų, ištremimų, koncentracijos stovyklų ir t. t. Kaipo atlyginimą už tą „globą", valdžia skuto nuo savo piliečių, kiek buvo galima nuskusti, — penkius, šešius ir daugiau kailių įvairių mokesčių pavydale.

Prieš tokius darbus kovojo liberalai, t. y. „žmones laisves": jie reikalavo paliuosuoti piliečius nuo amžinų suvaržymų, nuo amžinos gedos; jie reikalavo laisves minties, laisves žodžio, laisves tikejimo ir netikejimo, laisves žmogui visuose jo pasielgimuose, jeigu toji laisve nevaržo kitų žmonių laisves Už visus tuos obalsius kovojo liberalai prieš absoliutizmą ir tų kovotojų eilese visi geriausi tų laikų žmones, pasižymeję įstorijoj savo pasiryžymais.

B. d.

kulianto kišene. O kas gali tuos delikatesus suvirškinti—reiktų pasiklausti ne vien spekuliantų, bet ir gerus apetitus turinčių ir gastronomijos srity gerai nusimanančius musų diplomatus, politinių partijų vadus, kunigus, klebonus ir dažnai direktorių kabinetus lakancias mašininkes. Vargšas lietuv's darbin nkas, vidutinis ukininkas, amatininkas ne nežinotų, iš kurio galo tas „lakamstvas" kąsti ir kada kada brangiu užjurio vynu jas užlieti.

Dabar pažiurekim į Laisves Alejos publiką. Temyti geriausias laikas nuo 10 val. ryto ir 2 po pietų, kada visos mažos ir d.deles ponios viena kitą lanko ir krautuves vizituoja. Nuo 2 val. iki 3, kada valdininkija iš darbo namo skuba ir velai vakare, kada Laisves Alejoj viskas susima šo. Kareivis „kucharką" alejos viduriu tratina, leitenantas penktaklasę gimnazistę amurais tukina, valdininkas studentę, o studentas valdi inkų trotuares slifuoja.

Musų miesto mažos ir dideles ponios, panašiai, kaip ir visų kitų Europos miestų ponios, neša į gatvę viską, ką turi geriausio. Skystai pridengtą ir gerai nupenetą kuną, pudros ant veido pusę svaro, dažų kelius gramus ir šypsena nuo ausies iki ausies—ponui kapitonui arba di ektoriui pasirodžius. Prastas „proletaras" temato pas jas aukštyn užriestą nosį ir piktai susiraukusį veidą. „Nie dla psa kiełbasa" — pasakytų kauniškiai lenkai.

Žmogus, žiuredamas į tas ponias, atmeni pastaruoju laiku pasikartojančius vyrų nusiskundimus. Jie aimanuoja: „Juo mažiau rubų, juo brangesnis musų žmonų išlaikymas. Iš apačios kerpa, iš viršaus kerpa, o kas lieka vidury (panašiai, kaip dvaro centras kaimiečiui) sveria daugiau, negu pono ministerio menesine alga.

Kauno valdininkija kapelušiuota ir kaliošuota žiemą vaikšto, bet kiek jai kainuoja tie liuksusai – te žino jie patys, ir už kelius menesius paimti avansai. Laisves Alejos vaizdo ji negadina. Iš viršaus v skas gražu, o kas apačioj yra—ne musų reikalas. Purvinomis rankomis negllysi į pridengtą švarku širdį.

Vakare Kauno Laisves Alejoj susimaišo viskas. Tai paprastas didžmiesčio gatves vaizdas, apie kur galima dar tiek pasakyti, kad truksta jame tik negro (buvo vienas atsiradęs, taciau nežinia kur dingo), o viso kito su kaupu. Čia tau ir ponia riebiu buldogu vedina, ir donžuanas su smalsiomis akimis, ir suliesęs nuo bado šuo, ir meiles išsilgusi panele, ir gatavas jai patarnauti dryžas korporantas, ir su storu pilvu pirklys, ir sunų, ir vaikų sugnaibyta murzina kate.

Kas dabar drįstų pasakyti, kad musų Kaunas neturi ir nejaučia grynai miescioniško gyvenimo reikšmes ir vertes ir tuo gyvenimu gyvenančios naujos, bet jau spejusių suputi, taip vadinamos lietuviškos aristokratijos ir „inteligentijos" luomelio, padarusio „pažangą" nuo nekulturingo sodžiaus iki „kulturingos" Laisves Alejos.

O dabar iš „dideles sarmatos" delnu akis pridengę ir liudną šypseną ant veido suraukę, pažiurekim, koks skirtumas tarp Paryžiaus ir Kauno lyties santykių atžvilgiu. Tfu! koks nachalas! pasakys mano geras pažįstamas, rodos, dabar kokia tai ministeriene, ar kokio tai klubo bufeto savininke. Visi žinom, kad turim lytis ir kitus atributus, bet susimildamas, kam apie tai kalbeti. O pati, savo darbą bufete baigus, sočiai pavalgius ir savo prietelkos salonely minkstoj sofoj išsitiesus, su kokiu pasigardžiavimu pasakoja, kaip ta, ar kita savo vyrui ragus stato, kaip tas ar kitas svetimas bobas vilioja ir kokie dabar pasireiškia Kaune lytiniai nenormalumai. Ar ne Paryžius?!

Jei tau, „cnatlyva", poniute, galima apie lytinius santykius kalbeti dezerto (treciojo valgio) vietoj, tai aš imsiu ir parašysiu apie lietuviškos „aristokratijos" Kauno prostituciją viesai. Slėpti ji net pavojinga. Gali pamanyti užsieniai, kad mes nekultūringi. Neduok, Dieve, nustotų ponas Voldemaras gero vardo Paryžiuj ir kitur, tada juk ir visai Lietuvai kaput.

Taip, Paryžiuj prostitutes koncentruojasi apie šv. Magdalenos bažnyčią, kur penktadieniais novenos prie šv. Antano klauso. Pas mus slaptosios kartu su savais ir užsienio diplomatais valgo gardžius „cvibelklopsus" ir siurbia pro dantis užjurio vyną Metropoly, karininkų ramovej, Versaly ir dažnai per nesusipratimą „Laisvej". Butinai laisvej su kabutemis, nes apie tikrą laisvę kaip palaidojom praeitų metų gruodžio 17 dieną, tai ji ligsiol iš numirusių dar neatsikele. Kele valstiečiai liaudininkai, kele krikdemai, kele ukpartija—nesikelia ir tiek. Nepadejo ne kunigu karštos maldos. Matyt bijo savo buvusių budelių. Juk gali vel apgauti. Antrą kartą mirti butų ir negražu ir nepatogu, o visiškai pasitiketi pradedančia miesčioneti lietuvių „inteligentiškąja" visuomene pavojinga. Tat liko tik laisve su kabutemis, prieš kurią nekelia protesto ir ponios: Voldemariene, Smetoniene, Musteikiene ir kitos. Jų vyrai ir tokios laisves nepripažįsta, o kad ten koks studiozas arba militariozas „gaudeamus" ir „Lietuva tevyne musų" alum pavilgo, tai delto diktatura da nenukentes.

Po truputį pradeda apsiprasti su Voldemaro diktatura musų priešakines jegos, o kaip dabar sakoma, užpakalio ir pats Voldemaras nepaiso. Užpakaliu tautininkai darbininkus ir kaimiecius pravardžiuoja. Iš poetų, artistų, žurnalistų, visuomenes veikejų ir kitų, kurie nori gauti gardesnes sriubos šaukštą iš pono Voldemaro, atsiprašau, dialektikos čempiono ir, dar kartą atsiprašau, kruvinojo Lietuvos diktatoriaus rankos, pamiršta laisvę ir aukštus liaudies demokratijos idealus. Jie gal dar nelaižo diktatoriaus bato, bet difirambų jam nebesigaili Bet apie tai veliau. Dabar sumegskime mano minčių nutrukusią giją ir grįžkime prie labai „nepadoraus" Kauno reiškinio-prostitučių. Šiuo tarpu dar nemaniau Voldemaro lekajus prostitutemis pavadinti, bet mano plunksna paslydo ir jie netiketai tarp jų pateko.

Kauno aukšti ponai ir valdovai lebauja su gražuolemis viešbučiuos (pirmosios rušies), o „dlia prostovo narodu" paliktas nemažas rajonas Nemuno pakrantej, į kurį protekcionaliai dairosi ir sarkastiškai šaiposi prezidenturos langai. Ten po aukšta globa ir apveizda liejasi į šaltos ir gyvenimo aptrankytos prostitutes glebį driskiaus studento, skurdžiaus darbininko, militarizmo pritrenkto kareivio, nedavalgiusio valdininko keturių vejų ir be keturių vejų poeto ir visos eiles kitų girtos, galvališkos ir gyvuliškos aistros srutos.

Vis tos pačios prostitutes ir visada taip vienodos.

Kokaines, morfina, drebančia ranka paleistas iš revolverio šuvis, peilis, kraujas, nebejaudina kauniškio jausmų ir širdies. Paryžiuj, Berlyne ir New-Yorke taip dar dažniau atsitinka, tai kaip gi mums. Negalima. Išvede Voldemaras Lietuvą į pasaulines politikos areną, tai ji kitaip elgtis nebegali.

Atvykusį užsienio svečią mes rodom Pažaislio davatkoms; vežam pažiureti Raudondvario griuvesių, liudim su juo ties paminklu žuvusiems už „laisvę", Nagavičiaus karo, rožių ir kryžiaus muziejuj, o veliau, sočiai pavalgę ir gausiai kakarines pavilgę, vedam jį sutemon į aistros kloaką. Svečias raukosi, kitas, atsigrįžęs į šalį, spiaudosi, o mes didžiuojames. Na, gerbiamieji, pasakykit, ar ne Europa. Tiesa, ta musų Europa, kuriai všiečia dideli prezidento rumai yra purvina, skyleta ir menka, bet vis delto Europa. Svečiams paliekama tarti: „Ja, ja, ser interesant", arba: „Splendid, ju ar on ze rait vei" ir t. p. Kaip tu žmogus miesčioniškojo jausmo nepagerbsi. Jau tokiais jau-

smais dega lietuviškoji Kauno „šviesuomene". Jai tas viskas alfa ir omega.

Gal kas pasakys, kad nupiestas vaizdas turi per daug juodų spalvų. Nemanau. Pas mus Laisves Alejoj šviesu, gražu, labai balta, pasiutiskai balta, nuo to baltumo net akys raipsta, ir galva svaigsta. Dangus, angelai, baltosios lelijos. Automobiliai gražiai rieda—daug automobilių. Tat matot patys, kad Lietuvoj ne juoda. Kad kaime žmones purvuose braido, o miestuos darbininkai pusalkani gyvena—tai niekai. Pasak tautininkų laikraščių, dabar Lietuvoj taip gera, kad geriau ir buti negali. Spekuliantai sotus, diplomatai ir politikai dvarų centreliais apsirupinę, klebonai patenkinti gaspadinemis, romantikas Tumas patenkintas tautininkais, tai ko po velnių daugiau reikia.

Jei kartais del netikuslai sutaisytų akinių, savim ir diktatura patenkinto, lietuvio akis susiduria su liesa sudž uvusia žmogyste, jei nepažabota ausis užgirsta vaitojimus ir šuvius, nuo kurių krinta „komunistas" gimnazistas ar susipratęs jaunuolis, jei kas konfidencijaliai praneša, kad kalejimuos pilna fasizmo aukų,—tai tas mus-škes šviesuomenes jau nebestebina.

— Na, ir kas cia baisaus? Badauja žmones Prancuzijoj, Vokietijoj, skerdžia vienas kitą Kinijoj, žudosi Meksikoj ir Nikaragoj. Šimtai dešimtys tukstančių žuvo. O pas mus kelias dešimtis nužudžius ir kelius tukstančius į kalejimus padejus,—audra kaliama. Man duonos ir barščių pakanka, o jei tau maža — nusisuk sprandą.

Panašiai galvoja netik „dialektikos cempionas," bet ir musų inteligentines, protines, jegos, apie kurias bus veliau.

Katalikas nepolitikas.

Kaunas, 1928 m., vasario 9 d.

Iš fašistų veikimo Lietuvoj

Šventieji, Mauricijus ir Lazarius

Lietuvos fašistų gruodžio 17 dienos smurtui pagerbti, fašistines Italijos karalius apdovanojo musų nevainikuotą karaliuką Antaną Smetoną sventųjų Mauricijaus ir Lozariaus pasenusių kavalierų ordeno juosta. Italijos fašistų įgaliotas atstovas Kaune Amadori, tą juostą Smetonai įteikdamas, palinkejo, kad ji draugiškumo jausmais dar stipriau surištų abi šalis. Iš didelio džiaugsmo musų Smetonele pažadejo ne tik rišti, o reikalui esant ir „brangią" gyvybę paaukoti del „šventos" idejos. Žinoma, šventųjų kavalierių juosta pasipuoš ponas prezidentas, o gyvybę, jei reikes, aukuos „prostoi narod". Bet tam ir stebetis nereikia. Visi diktatoriai savo pavaldinių sprandais jodo, tai kodel musiškis, nors ir mizernas, bet vis delto diktatorius, turetų kitaip elgtis.

Atsidekodamas už šventųjų kavalierių juostą, Smetona apdovanojo kelius italų fašistus „Gediminais", kuriuos į Romą nuveže žinomas fašistas smurtininkas aviatorius Mačiuika. Ką mano guledami karste šventieji Mauricijus ir Lozarius—sunku įspeti. Šventųjų upas dažnai keičiasi. Bet kad musų Gediminas prastai jaučiasi, patekęs į fašistinę Italiją — negalima abejoti. Budamas pagonis jis ne su dideliu noru lankstysis prieš Kvirinalą ir Vatikaną.

„Gediminais" žada Smetona apdovanoti ir kaikuriuos žymesnius lietuvių veikejus. Fašistai išsižioję tos malones laukia, bet rimtesnieji žmones, tarp kurių dr. K. Grinius, atsisako priimti medalius iš kruvinų pono Smetonos ir jo adjutantų rankų. Gerai, kad opozicinių partijų vadai turi tiek savigarbos ir atsisako pataikauti smurto ir priespaudos vadams.

Fašistų konfuzas.

Šiomis dienomis į Kauną atvyko tarpparlamentarines sąjungos generalinis sekretoris dr. Lange, kurs viešedamas kitose Pabaltes valstybese patyre daug palankumo is tų kraštų parlamentarų ir vyriausybių. Pas mus svečią sutiko geležinkelio stoty pora užsienių reikalų ministerijos „činaunikų" ir pora parlamentarines draugijos Kaune narių, kurie nuvežę jį į „Metropolį" taip paslepe, kad ligšiol kauniškiams neteko progos jo pamatyti. Kitur jis parlamentus aplanke, paskaitas universitetuos laike, jo garbei suruoštuos rautuos dalyvavo, o pas mus suvalge pusoficialinius pietus pas Voldemarą, ir baigtas kriukis. Tenka patirti, kad dr. Lange klausia vieno, kito, kada pas mus seimas susirinks, bet atsakymo negauna. Vyriausybe, su ponais Voldemaru ir Smetonu konfuzlivai tyli, o visuomenes atstovai, nenoredami savo tautos žymaus svečio akyse žeminti, aiškina, kad dabartine padetis yra laikina ir t. t.

Kokius įspudžius dr. Lange išsivež iš lietuvos — nesunku speti. Jo nuomone nepakels Lietuvos autoriteto pasaulo akyse ir už tai dekui, reikia pasakyti, musų ponams fašistams, kurie taip skaudžiai sukompromitavo lietuvių tautą. Todel jų dabartinis konfuzas prieš dr. Langę yra pilnai užtarnauta bausme už pasityčiojimą is tautos garbes ir jos piliecių norų.

Pontifax Maximus ir Vilnius.

Popiežiaus karunavimo dieną, visoms „šventablyvoms" ir cnatlyvoms vyriškoms ir moteriskoms davatkoms pagerbti, musų „prezidentas" suruoše iškilmingus pietus, per kuriuos gerta brangus užsienių vynai ir valgyta specialinio „kukoriaus" pagaminti valg ai. Svečiams stipriai paslsutinus, ponas Smetona pasake, kad visa katalikiška Lietuva džiaugiasi (klausimas, ką daro nekatalikiška Lietuva) del sudaryto pereitais metais konkordato su Vatikanu, kurs suderinęs valstybes ir bažnyčios santykius ir suteikęs ponui Smetonai didžius pagarbos ženklus (kaipo popiežiaus vasalui M. B). Po tos kalbos „prezidentas su svlečiais pakele taures" už pontifax maximus.

Popiežiaus atstovas Kaune Faidutti savo atsakyme pažymejo, kad popiežius taip myli Smetoną ir jo brangią šeimą (kad tik nepradetų flirto su ponia Smetoniene. M. B), ir visą lietuv ų tautą (o Vilnių vis delto lenkams pripažino M. B.), kad be Lietuvos jis ir gyventi nebegaletų.

Po tų pareiškimų, po gausiai išgerto šampano, netiketai sudavatkeję Smetona su šeima ir visi svečiai sukalbejo maldą: „Salvam fac domine, respublicam nostram" ir t p. Ar begalejo pop ežius biauriau pasityčioti iš musų tautos sumindžiotų ir suterstų demokratinių idealų, iš pacios valstybes, kuri dabar su respublika tiek bendra turi, kiek popiežiaus meile su Lietuva.

Čekoslovakija popiežiui ragus aplauže, o Smetonas su Voldemaru padare Lietuvą vatikano vasalu. Kaip tas žmogus dabar negiedesi: Garbe ant aukštybių Dievui o ramybe žemej kvailiems žmonems, kurie fašistų klauso".

Sukaktuves.

Šiandien minimos 10-tines Lietuvos nepriklausomybes sukaktuves. Kaunas gana gražiai pasipuoše, bet visą įspudį gadina sustiprinti policininkų buriai, žvalgybininkai, kurie beveik paskui kiekvieną žmogų seka. Gal bijo valdžia, kad per nepriklausomybes šventę žmones iš tikrųjų nepanorетų buti nepriklausomi. Bet apie iškilmes prie progos parašysiu veliau. Dabar baigdamas turiu dar pažymeti, kad vakar vakarą studentai nuvertė garsiąją Kauno konkę. Tris

valandas dribsojo nelaboji priešai karininkų ramovę. Ar tai nebus simbolis, kad netrukus tures nuvirsti ir Lietuvos diktatura. Jei taip, tai studentus galima butų pasveikinti.

M. B.

Kaunas, 28—II—16.

Ten, kur fašistai valdo.

1.

Karnavalas.

Skaidrios elektros šviesos. Tropiro augalai, geles. Orkiestras grioja maršą. Is visų kampų, kampelių, kerčių, atskirų kabinetų, nuo bufeto skuba į bendrą sokių salę frakuoti ir smokinguoti ponai, ir giliai iš viršaus ir nuo apacios dekoltotos ponios. Sumanaus ir judraus dirigento vedami, rikiojasi, slenka pirmyn, sukasi kairen, dešinen. Orkestrui sugrojus valsą, kimba į poras, sukasi, raizgo figuras, ratus, ratelius ir vel kimba ir vel sukasi. Moterų lupos ir akys šypsosi. Jas kaitina ir degina vyro glebys, viltis kažinkokios laimes, aistros ir pašelimo. Valsą keičia dzimi, fokstrotas, blekbotonas. Retkarčiais klumpakojis, suktinis teškia grindis ir vel valsas suka, liuliuoja.

Kaune karnavalas siunta. Šoka diplomatai, ministeriai, šoka smugelis bankininko žmoną nusitveręs, raitosi studentai, valdininkai, vaikai gatvese dzimi trypia. Kaunas linksmas, kaunas juokias. Kaunas nuo dziaugsmo pašelo.

Fašistų valdomoj Lietuvos sostinej maskaradas šampanas ir kraujo ašaros.

• • •

„Social-demokratas" iš ketvirtojo puslapio per kele į pirmąjį sukį: „Aukokite politiniams kaliniams!" Kyla rimtas klausimas, kur tikrenybe, kur melas. Kur eina fašistų valdoma ir vedama Lietuva. Kur teisetumas, kur maskaradas.

2.

Kauno gatvej.

Šalta. Biaurybe vejas kandžioja blauzdas, gnaibo nosį ir svilina ausis. Pastatau savo veju pamušto palto apykaklę, užtraukiu giliau ant akių „micę" ir susikuprinęs, kaip šuo prieš šeimininko lazdą, skubu namo. Begdamas burnioju Biurį, kurs keturius vejus iš savo literaturinio dalmono paleido. Vienas dar šiaip taip, bet keturi kaip pradeta pusti — paprastam žmogeliui galas. Nei automobiliaus, nei kailinių, nei pačios, nei tų paprasčiausių kaliošų nera—gyva beda. Butų daug geriau ir protingiau Kaziukas padaręs, išrasdamas prieš Lietuvos fašistus cikloną audrą, o mus, vargo peles, palikdamas su vienu veju.

— Petrai, tai tu! Sveikas! sušuko kažinkoks devingalvis slibinas greta manęs.

— Eik po velnių! — atšoviau piktai ir, nosį dar žemiau paneręs, pagreitinau savo zingsnius.

— Biauru! šlykštu! kvaila! netiketina! — pasipyle iš kulkosvydžio.

— Kad biauru, pats žinau. Žiurek, nosį ir ausis baigiu nušalti,—truputi atsileidau.

— Idiotas!—kaip bomba sprogo, mano geras tavoiscius Raulas.

— Kas atsitiko?—jau susirupinęs klausiu. — Gal vietą gavai.

Mano draugas, kaipo neištikimas fašizmo režimams, jau devyni menesiai vaikšto be darbo.

— Po velnių su vieta! — rekia jis,—ne merga nezuslu. O tu ar girdejai, kad musų poetai ir rasytojai skerečiuodames Voldemarą ir jo režimą giria.

— Jei patinka, tai ir giria, — sakau jam saltai. Žinai pats „dialektika", „vyriškumas", „tautos didvyris".

— Ne tai, ne tai. Jei girtų iš meiles tie tautininkiski plunksnagraužos — tuščia jų! Bet, matai, randasi tikrųjų menininkų, kurie del stipendijos į Paryžių, į Kairą, į dangų, pragarą, visur, kur nori, parduoda savo dusią fašistui diktatoriui. Kailį savo, kailį verčia,— beveik per ašaras dejuoja mano draugas idealistas.

Nieko neatsakiau, bet pats sau pagalvojau, kad menkas yra ta kailis, kurį visi gali tampyti ir vartoti. Ir pati „dušia", turbut, labai „skverpienkauja", kad nuo jos uz kelius centus atsikratoma. Žinau pats, kad keli musų literatai del karjeros, del gardžios sriubos šaukšto fašistams difirambus rašo, bet ne visi. Kiti, kažinko laukdami, braižo plunksna popierį, kuria, nors kuryba dabar Lietuvoj pasireiškia silpnai ir jei pasireiškia, tai taip kabinetine tokia soti, kad, žmogus jos pasiskaitęs, tuoj pradedi galvoti apie minkštą fotelį ir gerai iskeptą riebią ząsį. Nestebetina, kad tokio riebaus kąsnio ir kai kurie musų literatai, žurnalistai, artistai pradejo ieškoti fašistų baloje. Ar ten nueis kiti—nez nau, bet reikia konstatuoti liudnas faktas, kad jorkšyrai Lietuvoj labai populiarus pasidare.

Tylomis paspaudžiau draugo idealisto ranką ir pasukau į savo skarsgatvį.

Brr... kaip salta. Šalta v soj Lietuvoj, o Borutos „Kryžių Lietuvą" atminus, dar šalčiau, dar baisiau pasidaro.

3.

Studentų debasas.

Netiketai pasklydo Kaune zinia, kad studentai „neolituanininkai" (fašistai) įsiverže į vieną Kauno kabarę restoraną, kur, išvarę publiką lauk, apdauže rusiškai giedančius artistus. Kitą dieną jau didesnes studentų grupes okupavo kelius restoranus ir iš jų pasitrauke, policijai ir karo komendenturai intervenciją padarius. Trecią dieną tas pats. Kaune kalbama, kad tokių studentų debašų busią ir daugiau. Kova vedama del privilegijų studentams ir joje dalyvaują ne vien tautininkai fašistai, o ir kitų daug pažangesnių organizacijų studiozai. Energijos ir pasiryžimo pilni jie pareikalavo sau vienos dideles privilegijos — pigesnio alaus ir silkes. Gal tas reikalavimas veliau buvo praplestas, bet faktas pasilieka faktu, kad pradejo nuo alaus ir silkes. Įsiverzia studentų burys į restoraną, apseda stalus ir, valgydami silkes, sriaubia alų. Restoranui uzsidarant, užtraukia „gaudeamus" ir drožia namo. Restoranų zeimyninkai, matydami, kad is alaus ir silkes gešeftas menkas, nusileidžia ir pradeda su studentais derybas. Po kelių dienų sekmingai sudaromas konkordatas, ir restorane vel prasideda normalus gyvenimas, o studentai pradeda ieškoti naujų kovos laukų.

Jei tie studentų debošai butų daromi ne vien akademiniems privilegijoms iškovoti restoranuos, bet reikštų pasipiktinimą prieš dabartinę visus slegiančią fašistinę tvarką, galima butų su jais kartų sugiedoti: „rivant omnes virgines" ir palinkesi gero pasisekimo del visos Lietuvos skaisclos ateities. Juk visi sako, kad jaunimas daug gali, ir jam nesvetimi liaudies reikalai. Bet kada šiuo skaudžiu musų kraštui momentu, kruvinojo fašizmo laiku Lietuvos studentai pasitenkina kova del pigesnio akademinio alaus stiklo ir mokslinės silkes gabalo, tai tas viskas atrodo nesąmone, paradoksas ir pasityčiojimas iš tų, kurie vargsta vargelį kalejimuos, Varniuos ir ištremime.

Korporatiški idealai, ypač Karaliaučiaus bursų, netenka dabar taikinti musų labai liudnam gyvenime, kurį smaugia, kankina ir niekina kelių dykaduonių isdykelių įvesta fašistine diktatura.

4.

Lietuvos laikraščiai (Kauno) paskelbe, kad Čekoslovakijos prezidentas Masarykas keletą Lietuvos karininkų apdovanojo „baltojo liuto" ordenu Tarp atsižymejusių yra ir Voldemaro vyriausybę norejęs nuversti pulkininkas Petruitis. Kaunas iš nusistebejimo išsižiojo, o generalinis štabas už plaukų nusitvere. Maištininkas ir „baltojo liuto ordenas! Did snio škandalo negalejo buti. Kaip veliau paaiškejo, tai įvyko del pačių tautininkų liurbiškumo. Patys rekomendavo Petruitį pažymejimui, o jam maištą pakelus, taip nusigando, kad pamiršo jo kandidaturą atšaukti. Nežinia dabar, kaip išlys iš tos dideles bedos.

O gal Čekoslovakai su tikslu taip padare, noredami priminti musų valdovams, kad Lietuvos fašizmas ne achti kakoje delo.

Nekorporantas.

Kaunas, 1928 m., vasario 10 d.

3. Fašistinėj Lietuvoj.

Lietuvos nepriklausomybės dešimtmetinių sukaktuvių išvakarese.

Fašizmo reklama.

Per dešimt metų nepriklausomo gyvenimo lietuvių tauta ir jos „vadai" turejo progos, ir galemybių arčiau pažinti, ir suprasti savo uždavinius, ir pareigas. Galejo patirti, kas musų gyvenime yra vykdytina ir kas atmestina. Per dešimt metų ir vaikas, jei pakankamai nesubręsta, tai bent pradeda įvertinti savo buvimą, norus ir reikalus. Pas mus, lietuvius, kaipo tautą, nera ir to supratimo.

Štai jau esame dešimtmetinių nepriklausomybes sukaktuvių išvakarese ir niekas iš musų nedrįsta pareikšti, kad paskutiniai tos nepriklausomybes metai pasidare musų vergoves, dvasinio skurdo ir politinio nesubrendimo metai. Kaip marjonetkos pajaco rankos stumdami, ruošiames, judame ir dirbame, bet kam tai daroma—niekas rimtai nepagalvoja ir nepasako. Tuo tarpu valdžią pagrobę į savo rankas fašistai Smetonos ir iš valdiškų įstaigų atstovų sukaktuvems ruošti, komiteto lupomis kalba į tautą, kaip į kazioną medžiagą, kuri fašizmo režimui sustiprinti turi pasipuošti tautininko akiai ir širdžiai maloniu apdaru. Smetona savo atsišaukime į tautą spiaudo demokratijai į veidą, kalbedamas apie save ir apie gruodžio 17 dienos perversmininkus, kaipo apie didelius tautos sunus ir dukteris, kurie stiprina Lietuvos valstybes pagrindą. Apie respubliką apie demokratiją „didelių" sunų ir dukterų „didelis" tevas nieko nesako. Nekalbedavo apie tai savo manifestuos ir buvęs rusų caras. Per „tabelnas" dienas gaudavo kareiviai po čerkutę, o piliečiai po porą bizunų, ir visi „patenkinti" rekdavo „ura" samoderžavcui. Atrodo, kad musų nepriklausomybes dešimtmetines sukaktuves bus fašistų vyriausybes „tabelnaja" diena. Kas gaus čerkutę, o kas botagą dar nežinia, bet kad gaus, tai yra faktas. Karininkų ramove jau iš anksto didelioms iškilmems ruošiasi, o gatvese kasdien dideja riebių, didelių, mažų ir labai biaurių žiurkių skaičius, nuo kurių tik nesusirgo nervų liga vyriausias „Ryto" redaktorius p. Turauskas.

„Lietuvos atgijimo 10 metų sukaktuvems ruošti komitetas", kasdien posedžiauja užsienių reikalų ministerijoj po Voldemaro priežiura ir globa. Bijo Lietuvos diktatorius, kad susirinkę posedžius į kitą vietą, nepaskelbų kokios fašizmo doktrinoms priesingas herezijos. Jis neva žada ir toliau „eiti Lietuvos keliu", bet su visais savo darbais ir sumanymais lenda į fašizmo maišą, is kurio tegales jį paleisti, kada nors savo teises atgavusi lietuvių liaudis.

Plačioji visuomene reaguoja į fašistų pastangas save išreklamuoti gana šaltai. Tiesa, kai kurios savivaldybes nepriklausomybes sukaktuvems pamineti įveda priverstiną mokslą, skelbia mokesčių amnestijas, padeda vyriausybei dalinti medžius paminkliniams kryžiams, bet kad tos svarbios Lietuvos gyvenime iškilmes keltų džiaugsmą ir upą — negalima pasakyti. Tai daroma todel, kad reikia daryti, kad patariama ir verčiama taip daryti.

Jei Maironis savo žodžiais: „Ir eikim Lietuvos keliu..." kuriuos dabar savo atsišaukimuos ir brošiurose vartoja iškilmems ruošti komitetas, bande kelti Lietuvą iš miego, tai dabar jo žodžiai tą pačią Lietuvą varo eiti nebe Lietuvos keliu, bet Lietuvos šunkeliu, kurs veda prie skurdo, sauvalės, kalejimo, nepriklausomybės netekimo — fašistų diktaturos, kurios reklamai dabar leidžiama tukstančiai sunkiai uždirbtų žmonių pinigų.

Jau šiandien iškilmių išvakarese aišku, kad Lietuvos dešimtmetines sukaktuves bus atšvęstos fašistiškai „po kazionamu". Tačiau yra vilties, kad musų tauta per tą „tabelnąją" dieną rimtai susirupins Lietuvos likimu ir, galutinai subrendusi, su panieka spiaus komedijantams į veidą ir parodys jiems kelią ten, kur pipirai auga. Tokios gedos dar Lietuva nera gyvenusi ir juo greičiau nuo jos apsivalys musų kraštas, juo bus sveikiau jo reikalams viduj ir užsieny.

Skaudu ir liudna, kad savo mintimis del Lietuvos krašto negalima viešai pasidalinti čia, o reikia begti su jomis į užsienį, pas taip kaliojamus ir niekinamus politinius emigrantus, kurie ir be musų „raudų" turi pakankamai rupesčių. Bet šiuo metu, kada pas mus viešpatauja minties, žodžio, laisves, susirinkimų bizunas, esame priversti keliauti į Jusų „Pirmyn" skiltis, kurios kasdien darosi įdomesnes, nes jose atsispindi tikrosios Lietuvos veidas.

Kam Lietuvoj pavyksta jusų laikraštis gauti, tas džiaugiasi, kaip Kolumbas naują žemę radęs, o demokratijos priesai raukosi, kaip Voldemaras apie fašizmo galą pagalvojęs.

N. P.

Kaunas, 28. II. 11.

10-m. Jubiliejaus minejimas Kaune.

Pirmas jubiliejaus buvo liudnas. Visas patriotinis pafosas labai dirbtinas. Kitaip ir negalejo buti prie fašistinių diktatorių, kurie visai Lietuvai laiko užčiaupę

burnas. Be to reikia pažymeti, kad ir į tą patriotinį dirbtiną upą, kai kurie buržuazines ir liberalines demokratijos atstovai, savo kalbomis įneše disonansų, kurie buvo labai nemalonus fašistams.

II—16 d. Valstybes teatre, kuomet Kauno burmistras Vileišis savo paskaitoj pasake, kad **„Seimas buvo, privalo buti ir bus“** — sedejęs ložej Smetona apleido salę. Po kiek laiko salę apleido ir visi buvusieji teatre karininkai. Jie tai padare, matomai, Smetonos liepiami. Nes patys nedasiprotejo, kad reikia išeiti su Smetonėlę, bijančio išgirsti, dargi tokį nekaltą vardą kaip seimas. O kas but buvę, jeigu but paminetą: **Šalin fašizmas!** Tikrai Smetoną butų užmususi apoplekcija.

Tame pat teatre, nedrąsų šauksmą už Smetoną, užtrenke sauksmas: **valio Seimas.**

Buvusiųjų savanorių vakarėly, labai triukšmingai sutiktas fašistų nuverstas prezidentas Dr. K. Grinius, kurį savanoriai kilnojo ant rankų.

Kalbedamas per radio, ministeris Šakenis pareiškė, kad laisvas žodis privaląs pasiekti ir Vilnijos lietuvius. Bet kuomet vienas is k. d. atstovų ypatingai pabreže, kad **laisvas necenzuruojamas žodis privaląs ir nepriklausomoj Lietuvoj įsigyventi**, tada Šakenis susigedęs pabego. Bet kita vertus, kur buvo lig siol krikščionys, kad jie tik dabar tepradeda suprasti ir laisvo žodžio prasmę. O kuomet sedejo su fašistais — tada nereikejo laisvo žodžio.

Nors II—16 d. visuose buržuazines demokratijos komitetuose ruošusiose jubiliejaus paminejimą jautesi bent kiek pakeltas ūpas ir nepasitenkinimas diktatura, bet tai tik salioninis ūpas ir neva „kova“ žodžiais. Fašistai už paminejimo Seimo, atstate Vileišį Bet Kaune paleido gandą, kad jis išvažiavo gydytis į užsienį. Įdomu, kokia liga jis taip staigiai butų galejęs apsirgti? Kodel ponai fašistai apie tai nutyli.

Be to Smetona per jubiliejų apkabinejo visą eilę karininkų, atsižymejusių liaudies kankinimais Apkabinejo Gedimino ordinais, kad tie gavę po smotelį blekos, dar labiau žudytų kraštą. Na o kaip ir visuomet, apsikabinęję blekomis, kruvinieji diktatoriai su savo pakalikais, iki pat ryto šnapsavo ir uže Karininkų Romovej.

Taip ir praejo jubiliejus, Bet liaudis to jubiliejaus nešvente. Jai nera laiko klausytis fašistų „patriotiškų“ kalbų, nes ji ruošiasi ir galvoja apie revoliucinį jubiliejų, kuris reikia tiketis netolimoj ateity, nušluos fašistinę bandą

Varpelis.

Kaunas, 18—II.

Šiauliai.

10-ties metų Nepriklausomybes jubiliejus.

Prieš fašistinę šventę pasirode ir gamta—iš ryto snigo. Mieste viskas tyli, policininko nagaika užčiaupe burnas. Griežtu įsakymu suvaromi į mokyklas moksleiviai, ten—prakalbos, deklamacijos, viskas taip įgrisusiai sena. Jauni fašistukai skerečiojosi estradose, bet jų žodžiai, kaip žirniai į sieną. Vakare publikai veltui „kino“ — bilietai iš anksto išduodami pono Apskrities viršin. Miestas del mados iliuminuojamas. Ties „Amerikiečių bendrove“—fašistų vado Smetonos diagrama: „A. S“. Tik gaila, kad labai žemai, nes miesto šunes, tos diagramos nepripažindami, sustodavo, koją pakeldavo ir vel nubega. Kareiviai su orkestru atvedami „kinan“, gaisrininkai iš baimes ar džiaugsmo užmiršta žibintus ir veleyas, tik sugrįžę viską pasiima. Policininkų ir patrulių pilni užkampiai. Naktį, prieš vasario 16 d. patrullai, šnipai bei policininkai gatvese net automobiliais dabojo tvarkos. Veltui nabagai, nežino, kad darbo klase išeis prieš fašistus ne tamsią naktį, bet puikią—sauletą dieną!

* * *

Suskit gatvese patruliai, policininkai, mes ėmem dieną (vasario men.) ir pravedem bedarbių susirinkimą ties miesto valdyba ir išnešem tokią rezoliuciją, kurios fasistai išsigandę nei vieno darbininko neareštavo. Jusų stengimasis nueina niekais.

* * *

Musų fašistai, įgiję valią ne vien darbininkus šaudo, bet net savo tarpe susikivirčija. Naktį (vasario men.) Lauko gatvej nušautas matininkas Kriščiunas. Prasidejo tardydamas, išleista skelbimas, kad suradęs žmogžudį gaus 1000 litų. Yra šiek tiek žinių, kad šią žmogžudystę atliko Šiaulių policijos Viršininko pagelbininkas.

Jiedu susikivirčijo del prostitutes.

* * *

Matydami kasdien mokinius kairejant ir nujausdami savo viešpatavimui pavojų, fasistai sumane, Italijos pavyzdžiu, suorganizuoti fašistines moksleivių organizacijas. Kad geriau apsaugojus tas organizacijas nuo „negeistino elemento“, organizavimo iniciatyvą pasieme karo komendantai. Tose organizacijose viešpatausianti karo desciplina ir mankšta, neapseis, žinoma, ir be tevynes ir Smetonos meiles destymo.

Mes kviečiame Lietuvos moksleiviją atsakyti į šį fašistų sumanymą smarkiu susiorganizavimu į prieš fašistinius kovos komitetus.

S. D.

Šiauliai, II. 20 d.

Iš Biržų padangės.

Biržų gimnazija.

Krikščioniškasai „Rytas“, dažnai nusiskųsdavo, kad Biržų gimnazijoj yra „bedievių“ mokytojų, kurie priveise labai daug „bedieviukų“. „Rytui“ atejo pagalbon tautininkai, kurie sumane „apvalyti“ gimnaziją nuo „bedievių“ mokytojų. Pašalinę, vieną kitą tariamąjį bedievį mokytoją, prisiunte tokius, kur e persisunkę grynai tautiška dvasia ir pasiryžę tarnauti „Tevynei ir Dievui“. Prisiųstas mokytojas p. Pr. Šileika, tuojau pasistenge save grynai tautiškai užsirekuomenduoti. Atvykęs į Biržus, tuojau taip nusigere, kad eidamas per miestą įvirto į griovį ir neįstenge atsikelti. Gimnazijos mokiniai, radę purviname griovy begulintį savo „pedagogą“ ir beskaičiuojantį žvaigždes, — vargais negalais partempe namo. Bet ir po to, p. Šileiką, vis tenka matyti matuojant griovius. Be to grynai „tautiško“ amato p., Šileika megsta ir kitą užsiemimą,—tai tautiškos gimines platinimą. Tam pasirinko dirvą gimnazisčių tarpe, kurioms ir neduoda ramybes. Kiek teko veliau patirti — tais „tautiškais“ nuopelnais p Šileika labai atsižymejo ir mokytojaudamas Raseinių gimnazijoj. Bet ten jam prasigerus ir pridirbus gerokai škandalų gyventojų tarpe—jis turejo pasišalinti. Žinoma, sv. Ministeris paskyre jį, kaipo tautininką, kiton gimnazijon. Juk šlandien visai nesvarbu ant kiek žmogus sugeba atlikti jam pavedamą darbą, bet svarbu, kad jis yra tautininkas ir nesioja ant krutines prisisegęs budelio p. Smetonos abrozelį.

B. Z.

10—II.

Saločių m. (Biržų apskr.).

Nepersenai, Salocių pasto versininku tapo paskirtas p. Mitris, visiems gerai žinomas, kaipo falsifikatorius, vagis ir kysininkas.

1. Mitris, budamas Zilpamušio mokykloje, turejo du pasus: latvių ir lietuvių, kad geletų šmugeliauti. Už tai buvo ilgai tardomas.

2. Budamas Salocių pasto skyriaus valdininku, to miestelio mokyklos bute, darydavo fiktynes sąskaitas ant atveštų paštul ir mokyklai (jo žmona mokytojavo) malkų, davlnedamas mokiniams pasirasyneti sąskaitas. Mokinį, pasirašiusį sąskaitą, vaišindavo saldainiais.

3. Veliau, už markučių plešimą ir vogimą dorelių ir amerikoniškų laiškų, Mitras buvo pašalintas iš tarnybos ir atatinkamai nubaustas.

4. Po tų visų nenusekimų, Mitras buvo pradejęs užsiimineti prekyba. Pasvalio m., buvo užsidejęs knyginelį „Aušra", bet pamatęs, kad bankrutija, visas neinkamas knygas norejo parduoti to miestelio vartotojų bendrovei. Nors Mitras buvo pasiulęs b-es pardavejams 300 lt. kysio, bet jam nepavyko nieko apgauti.

Dabar gi visi žmones stebesi, kaip tam ponui viskas puikiai sekasi. Tuoj po atsiradimo fašistines diktaturos, p. Mitras nusipirko 15 h. žemes Salocių valsciuj ir dabar tapo paskirtas pasto viršlninku. Bet kaip tenka patirti, tai jį pasto virsininku paskyre todel, kad jis yra žvalgybos agentas. Be to, jis, kaipo geras specialistas revizuoti laiškus,— fasistams, įvedusiems paštuose cenzurą, yra labai tinkamas.

Bet antrą vertus, juk dabartiniu laiku tai visai nenuostabu. Negi gali varnas varnui kirsti akį? Iš p. Smetonos, kaipo didžiausio galvažudžio, galima laukti, kad jis amnestuos šiandien sedinčius kolejime kriminalistus ir jiems, kaipo colegoms iš profesijos,— visose valstybinese įstaiguose paves atsakomingas vietas.

Amik.

9—II.

Biržų kalejimo viršininkas.

Apie Biržų kalejimo viršinko p. Radzevicius darbelus buvo šiek tiek rašyta „L. Ž." Bet cenzura neleido iškelti aikšten visų faktų, nes minetas ponas buvo karštu dabartines valdžios salininku. Todel papildomas ir labai įdomias žinias, apie tą tautininką, siunciu į „Pirmyn".

Pereitą vasarą, Biržų kalejimo viršininku buvo paskirtas tulas Radzevičius — „padoriausiu katalikų visų parapijonių tarpe". Iš štai, tas „padoriausias katalikas" iš jam pavestų saugoti kalinių, suorganizavo plešikų bandą. Naktimis p. Radz. išleisdavo iš kalejimo organizuotus vagis ir ginkluotus siųsdavo plešti apylinkes gyventojų. Rytą plešikai grįždavo atgal į kalejimą.

Policija, ieškodama plešimo kaltininkų, areštuodavo visai nekaltus žmones ir kaip visuomet juos tardant, gerokai apipesiodavo. Gi tikrieji vagys, tuo metu, ramiai sededami kalejime, girtuokliaudavo ir dalindavosi grobiu su kalejimo viršininku. Taip dienos ir slinko. Be to, Radzevičius budamas „padoriausiu kataliku", nepamiršo ir Pabiržes kunigo. Vieną dieną Radz. atsilanke pas Pabiržes kunigą piniginiais reikalais. Jisiž urejęs, kur dvasiškas tevelis padejo „Dievo aukas"— grįžęs į Biržus pasiunte vieną iš vagių, kuris tas visas aukas ir pavoge. Itarti tokio „padaraus kataliko", niekas ir nedrįso. Įtarimas krito ant zakrastijono, labai su muše. Na o Radz., žinoma, ne krust. Jis, kaipo karštas „katalikas ir tautininkas", kas sekmadienis vaikščiodavo į bažnyčią, klupodavo, kaip „nekaltas avinelis", prieš altorių ir klausydavo, kaip jį dvasiški teveliai per pamokslą rodydavo kitiems pavyzdžiu.

Bet štai tam „padoriam" pilieciui, kalejimo viršininkui, vieta pasirode per menka. Kunigai ir p. Krupavičiaus favarite Gasiliuniene pradejo jį raginti, kad jis butinai pereitų į apskrities viršininkus. Dave jam geriausias tautiškas rekomendacijas, ir Radz. nuvažiavo į Kauną, prašyti ministerio, kad jį paskirtų apskrities viršininku Radz. pilnai tikedamas, kad bus paskirtas apskrities Viršininku, važiuodamas iš Biržų į Kauną iš leido kai kuriuos plešikus, dave jiems ginklus ir leido pasipelnyti. Bet vienas iš plesių po „sunkaus darbo" gerokai nusigere, užmigo ir laiku negrįžo kalejiman. Palocijai radus girtoklį pradejo tardyti ir kratyti. Padariusi kratą rado revolverį. Visas dalykas paaiskejo ir paslaptys atsidenge. Iš tardomojo sužinota, kad Radz. jau buvo paruošęs planą, kaip apiplešti Lietuvos banko skyrių Biržuose ir tik lauke, kol bus paskirtas apskrities viršininku.

Nuvykus Kaunan, Radz. p. Vid. Reik. Ministerio kuo maloniausiai sutiktas ir paskirtas apskrities viršininku. Gavęs paskyrimą ir tautiškais palaiminimais jis skubejo į Biržus. Bet štai Šiaulių stoty, Radz. areštuoja policija. Padariusi kratą, kišeneje randa p. Ministerio paskyrimą. Labai įdomu, ką tautininkai su istikimu savo-tarnu, taip pat **tautininku ir kataliku** padarys

A—o.

10—II.

Moksleivių terorizavimas vis stiprėja.

Nors ir iš cenzurojamų laikraščių visuomenei teko sužinoti apie moksleivių gimnazistų areštus Ukmerges, Kaišedorių ir kitų gimnazijų. Tieslog be jokio prasižengimo mokiniai areštuojami ir tremiami tęsti mokslo į Varnius,—viena iš pavyzdingiausių fašistinio auklejimo mokykla, kurion durys atviros visiems. Štai, pereita menesį ta fašistinio teroro šmekla atsilanke ir Reseinių gimnazijon. Sausio 18 d., atejo pas VII-os klases gimnazistą Vytautą Kaunecką trys policininkai, kriminales policijos viršininkas Galatinčius ir padare didžiausią kratą. Kas jiems buvo reikalinga, tą pasieme iš Kaunecko bibliotekeles, o jį patį paliko namie. Bet rytojaus dieną arestavo Kaunecką ir patalpino Nuovadon, iš kur veliau perkele į kalejimą ir paso ino kriminalistų tarpe. Tevams pasimatyti veik visai neleido.

Sausio 21 d. padarytos kratos pas gimnazistą Kazį Kaunecką ir J. Zdanavičių, Laike kratos K. Kauneckas buvo gimnazijoj ir jo nerado namie Tą pačią dieną apie 12 v., atejo gimnazijon Galatincius ir „paprašė" direktoriaus, kad leistų jam gimnazistą J. Lipcių „pakviesti" nuovadon. Direktorius, žinoma, leido. Gimnazijoj pasidare tiršta atmosfera. Kai kurių veiduose matesi užuojautos, gailesio, o kai kurie reiške pasitenkinimą. Vienas iš pas tenkinusių buvo J. Žagminas. Visi ko tai lauke. Laike VI-os pamokos atejo sargas ir pašauke K. Kaunecką pas direktorių. Direktorius K. Kauneckui ir Zdanavičiui liepe eiti nuovadon. Nuovadoj moksleivių pradejo klausineti apie kažkokius slaptus susirinkimus, posedžius, „komsomolus"... Klausinejo kokių politinių pažiurų, kokio tikejimo, kaip žiuri į religiją, ar pažįsta ir ar draugavo su mokiniu Vyt. Kauneckiu, apie ką kalbedavo su juo, ar susirašineja su Kaunu, ar pažįsta stud. A. Milasių ir t. t.

Laike tardymo, žinomas Raseiniuose fašistas policininkas Liutkus ir kiti, atneše kaltinamąją „medžiagą". Nes kaip tik tuo pat laiku pas tardomus mokinius buvo padaryta krata. Žinoma, „priešvalstybines"

literaturos atneše didžiausį glebį. Liutkus, manydamas, kad čia gerą „grobį" nučiupo, iš džiaugsmo, tik tryne rankas. Visi žiurineja „priešvalstybinę" literatu ą. Bet nelaime! Pasirodo, kad paeme sąsiuvinius kuriuose buvo rašyti lietuvių kalbos darbai ir mokytojo ištaisyti raudonu rašalu. Och tas raudonas rašalas!.. Eme ir isgązdimo fašistinę žvalgybą. Be to, surinktos ir visos kitos smulkmenos: kaip dienoraščiai, kalendoriai „Atžalos" kuopeles susirinkimų protokolų knygos ir knyginelio katalogas. Gale seno katalogo, rado pažymetas kelias knygas: „Paryžiaus Komuna", „Policinis Social Lietuvoj" ir kt. Tuojau „Atžalą" apkaltino kaipo „politine ir komunistine" organizaciją!

Taip tardė ir kitus mokinius. Jiems parašius pasižadejimus, kad niekur nebegs, buvo paleisti. Kol kas jų daugiau nekušino, bet miesto davatkos visiem rode, kaip tie tardyti „komunistai" atrode, ištrukus iš policijos nagų; po dviejų dienų nusitvere tuos pačius mokinius ir taip vadinami „pedagogai", ar teisingiau pasakius tam reikalui sudaryta speciale „pedagogų" komisija, kurion įejo: kapelionas Durakevičius, Poškevičius ir Sipavičius Jie lygiai taip pat, kaip ir žvalgyba, tarde dar kartą mokinius, kaltindami juos slaptų susirinkimų daryme ir tam panasiai. Iškiriant V Kauneckį, kitų is gimnazijos nepašalino. Tik po tų įvykių tuojau visiškai uždare „Atžalos" ir Sportininkų kuopeles, kad jos daugiau nesimaišytų po kojomis. Atsitininkų—fašistų, žinoma, neuždare.

Gi Vyt. Kaunecki, kaip didžiausią kriminalistą, pasodino į kalejimą. Pas jį darydami kratą rado tik vokiecių kalba leidžiama gamtos mokslų žurnalą „Urania" einanti Berline, dar kelias vokiečių ir rusų kalba mokslines knygas, „Kulturą" ir rankraštį, apie knygų skaitymą, kuris jau buvo pradetas spauzdinti „Kulturos" žurnale. Nežiurint, kad V. Kauneckis, serga tevų prie jo neprileidžia, bet laiko uždarę ir kasdien važineja tardymams. Nors mokytojai jį atestavo, kaip o viena iš gabiausių ir geriausių Raseinių gimnazijoj mokinių ir tik iš gimnazijos išmete už nepatinkamas jiems pažiuras, bet fašistai sudare jam bylą ir atidave karo lauko teismui. Ir taip serganti mokinį išgabeno iš Raseinių į Šiaulių sunkiųjų darbų kalejimą.

Pilietis.

Rasieniai 1928 II—10.

Lietuvos kruvinasis „rojus"-Varniai.

Ką mačiau ir patyriau savo kelioneje į Varnius, apie tai nepasakosiu. Manau, kad tas ir be to visiems aišku. Aš tik noriu pasidalyti su skaitytojais tais įspudžiais, kuriuos įgavau Varniuose. Nes Varniai Lietuvoj ir ir net užsieny pasidare labai populiarus. Verniai minimi visų. Bet, kiek as pastebejau, minimas vien tik vardas. O apie pačius Varnius ir tas sąlygas, kokiose šiandien pudomi šimtai geresniųjų Lietuvos liaudies vaikų, veik niekas lig šiol neužsimine. Todel aš, kaip išbuvęs Varniuose keletą menesių, ir noriu tai padaryti. Tik įspeju skaitytojus, kad esu paprastas pilietis, nelabai kaip valdau plunksną ir todel mano aprašymai nebus tokiais, kaip kad juos galetų padaryti žmones, užsiimą plunksnos darbu.

Į Varnių kruvinąjį „rojų" *), pats nežinau, už ką mane atgabeno 1927 m gegužio men 4 d. Pamatę, kad policija atgabeno naują „paukštį", — prieinant prie kareivines, iššoko susirietęs su ištiestu kaklu tipas. Kaip veliau sužinojau, tai buvo tulas Urniežas, savo „darbais" gerokai „pasidarbavęs" tevynes labui. Jis, kartu su palydovais, nuvede mane į štabą. Pro šalį eidamas, pažvelg au į taip vadinamą „rojų", kuriame ir man teks neribotam laikui apsigyventi. Varniai iš pirmo žvilgsnio padare man įspudį-kruvino jo „rojaus".

Prie išs kišusių murų yra pritvertas kiemo smotelis pasivaikščiojimui. Viskas aplink aptverta dviem eilemis spigliotų velų. Iš oro puses vaikšto patruliai. Viduje, išblyškusiais ir pageltusiais veidais, vaikščioja tie „nenoramos", kurie pasirode fašistams „pavojingais visuomenes rimčiai" piliečiai.

Atejas į štabą, radau visiems žinomą ir krikdemų viešpatavimo laikais atsižymejusį žvalgybininką Vitulskį, kuris Vilkavišky elektryzavo žmones. Antro žvalgybininko nepažinau. Į štabą atejo ir pats to štabo liucipierius komendas kap Rudaitis.

— Na, tai vel vienas paukštis? — pasityčiodamas tare jis.

— Taip,—atsakiau jam tuo pačiu tonu.

Nors jie patys gerai žinojo, kad esu tiek ir tiek kartų kratytas, bet „sąžiningasis" Urnieža, dar kartą padare pas mane kratą. Rudaitis gi, pasityčiojimui uždavę keletą klausimų. Jo akyse matesi didelis pasitenkinimas, kad gali tyčiotis iš belaisvio žmogaus. Bet aš, kaip šauke taip ne kiek nenusimindamas ir atsiliepiau. Po tos visos ceremonijos buv u įleistas į rojų". Čia žvilgsniais apsipažinau su busimais mano draugais. Ir aš tuoj negalejau suprasti, už ką tokie žmones, kaip Taurinskas, kuris be ramsčių ir lazdos negali žingsnio žengti, kankinami; arba tokio, kaip vienrankis invalidas Matutis. O kiek tokių, kurie nepažįsta nei a nei b. Nejaugi ir tie galejo „politikuoti" ir „dirbti" prieš fašistinę valdžią? Kokia nieksybe, pamaniau sau.

Be to, turiu pažymeti, kad į Varnius atsiduriau tik ką po kruvinosios 1 gegužes. Susipažinus, draugai papasakojo, kaip buvo žiauriausiai mušami ir kankinami už prisisegimą per darbo žmonių šventę raudonų ženklelių. Daugelis buvo atiduoti karo lauko teismui ir t. t.

Taip pamažu susigyvenau su uždarytais ir pats greitai patyriau, kad Varnių administracija sudaryta iš parinktų budelių-inkvizitorių, kaip tai: kap. Rudaitis, vyr. leit. Kirkyla, viršyla Urniežas ir puskarininkas Tamošiunas. Jiems matomai duotos neribotos teises. Ir jie ką nori, ta ir daro su internuotais politiniais, kad tik užsipelnytl savo viršenybes malonę, ir turbut, užsitarnauti Vyties Kryžius. Nes kiek teko patirti fašistinej Lietuvoj, Vyties Kryžius ir gauna visokie galvažudžiai, girtuokliai ir tam panasus tipai. Smetona nors tai gerai daro, kad budelius atžymi Vyties Kryžiaus ženklu. Juk vis tik ateis kada nors visuotinas liaudies teismas, ir liaudis tuomet be vargo žinos, kaip reikia tokiais pasielgti.

Internuotų žmonių mušimu ir kankinimu ypač atsižymi Urnieža ir Tamošiunas, taip pat nesenai apdovanoti Vyties Kryžium.

Jie nueję dažnai prisigeria degtines ir eina į stovyklos kameras su nagaikomis rankose, kad kapojant nekaltus žmones, galetų patenkinti savo sadistinius jausmus. Ateję į kameras — ką tik po ranką pagriebę jie galva ne galva kapoja, daužo, muša. Jei kuris iškenčia nepasitesinęs, bei atsiprašęs — tai užtenka nagaikos kirčių. Bet jei kuris drįsta teisintis ir praso malones—mušamas tol, kol parpuola ant žemes. Čia visaip iškoliojamas ir be viršutinių apdarų nugabenamas į karcerį. Karceris, tai požeminis urvas, kuriuo eina susisiekimas su bažnyčia. Dabar to susikimo nera. Pakliuvus ten, duodama tik vieną kartą į parą neva valgyti. Pabuvę 2—3 d. karcery, draugai grįždavo sutinusiais žandais, apdaužytomis ausimis, nosimi ir dažnai išmuštais dantimis. Man taip pat teko kelis kartus

*) Taip girdėjau Varnius vadinant būdamas kelionej. To vardo, aš ir nekeičiu, nes jis labai tinkamas koncentracijos lageriui.

ragauti karcerio. Aš čia nepažymiu nei dienų, nei pavardžių tų, kurie karcery sedejo. Nes tai vykdavo veik kasdien ir surašyti kelis šimtus žmonių tiesiog neįmanoma.

Be to, Varniuose internuoti slopinami ir moraliai. Stengiamasi padaryti taip, kad laikas slinktų kuo nuobodžiauviai. Dainuoti, gimnastikuotis, skaityti laikraščius, išskiriant tuomet „Lietuvą", draudžiuma. Kiekvienas prieš tai prasižengęs gauna karcerį ir sprandų.

Paminejus apie spaudą, kaip sakiau, leidžia skaityti tik „Lietuvą", kurioj fašistai giriami ir garbinami. Del kitų laikraščių neleidimo ir nesistebiu. Nes fašistų tikslas aiškus. Žurnalas „Kultura" taip pat pripažįstama prie politinių laikraščių ir skaityt neleidžia. Su knygomis veik tas pats. Visos bent kiek laisvesnio ir pažangesnio turinio į stovyklą, viešpačio Rudaičio, neįleidžiamos.

Kaip minejau apie administracijos girtokliavimą—tai reikia pasakyti, kad jie nera tokiais turtingais ponais, kurie galetų veik kasdien pasigertri ir paskui daužyti ne tik internuotus, bet ir užsnudusius sargybinius. Tam reikalingi pinigai, ir jie juos vogdavo iš musų, kuriems namiškiai pris ųsdavo. Skaitytojui be abejo bus įdomu sužinoti, kaip jie tą darydavo. Aš čia ištisai nepasakosiu, bet tik privesiu porą pavyzdžių.

Pinigus administracija nuo visų paima, aiškindama tuo, kad internuoti vienas nuo kito negaletų pavogti. Bet kaip aš patyriau — tai jie pinigus paima todel, kad patys galetų vogti. Nes, juk Varniuose sedi ne vagys, bet politiniai. Štai, kaip jie visa tai daro. Norint ką nors nusipirkti reikalinga surašyti ant lapelio ir paduoti vagiliautojams, atsiprašau, taip vadinamiems „saugotojams". Jie nueję pirkti, kainas stato sulyg savo nožiura. Pavyzdžui. Ark. Sakavičius pateikia ponams sąrašą, kad jam nupirktų vasarinius tufius, sviesto ir pašto ženklų. Gavome prekių, ant įrašo parašo už tokią sumą: tufliai—12 Lt., 2 kl sviesto—12—Lt., pašto ženklai - 3 Lt. Viso—27 Lt. Kaipo stambesnę sumą pasižymi. Gi smulkios apyskaitos niekas nevesdavo. Paprašius Sak. kažin ką dar nupirkti, fašistai praneše, kad jau baigiasi jo pinigai. Nujausdamas, kad tas negali buti, jis paprašo, kad jam leistų patikrinti sąskaitas, kurias jie pridedavo prie bylos. Fašistai manydami, kad jų žulikiško, gudriai padaryto šmugelio nesuseks. Bet apsirikę, daugiau niekam neleisdavo tikrinti sąskaitų. Ir pasirodo: tufliams prirašyta 6 Lt—viso 18 Lt., sviestui prirašyta 12 Lt.—24 Lt., pasto ženklams prirašyta 4 Lt.—7 Lt. Tokiu budu, Sakavičius, kuris pasiraše priimdamas prekes ant 27 Lt., tikrindamas sąskaitą rado prirašytus dar 22 Lt. Tai štai, kaip saugoja nuo apvogimo. Patys budami vagimis, nori kitus tokiais padaryti.

Privesiu antrą, dar aiškesnį faktą. Almanauskio Ant, žmona gydesi Raudonojo Kryžiaus ligoninej. Jai pasveikus, vyras iš savo pinigų kurios buvo padejęs administracijoj, žmonos parvažiavimui į namus išraše ant 22 Lt. perlaidą ir padave, kad Rudaitis pasiųstų. Praslinkus keliom dienom, paklaustas Rudaitis atsake, kad pinigai pasiųsti, o kvitas pridetas prie bylos. Almanauskis manydamas, kad viskas tvarkoj—daugiau ir nesiteiravo. Bet štai, gruodžio pradžioje, atsakydama į vyro laišką, raso, kad jokių pinigų siųstų iš lagerio negavusi. Almanauskas rašo paieskojimą Rudaitis, matydamas, kad čia jau nebus galima išsimeluoti — pakviečia pas save Almanauskį ir paaiškina dalyką. Žinoma, save pateisina ir apkaltina vieną žvalgybininką kuriam buvo paduoti nunešti į paštą pinigai ir kuris pasisavinęs. Bet tokiu budu, kur dingo tas kvitas, kurį į bylą įsiuvo? Taip dalykas ir pasiliko. Bendrai imant fašistai dare malonę, kad nevoge tik nuo tokių, kurie turejo „apsaugoj" 10—20 Lt. Gi tie, kas turejo didesnes sumas, tam tikrą dalį,—galiu pasakyti, kad apie 1/3 sumokejo fašistams: Rudaičiui, Kirkylai, Urniežai ir kitiem, kad jie turetų už ką pasigerti ir paskui daužyti mums nugaras

I internuotus labai atsiliepe Taurages sukilimas. Varniai buvo pasidarę tikrai kruvinąja pirtimi. Kol buvo dešimt mis gabenami is visų Lietuvos kampų žmones, — tai nebuvo tos dienos, kad fašistai neatsigertų internuotųjų žmonių kraujo. Urniežas su Tamošiunu ateidavo pas mus ir ieškodavo visokių priekabių. Tyčia pabraukia pirštu per sieną ir subaltinę pirštą už „nešvarumą", gabendavo į karcerį, kur mušdavo kiekvieną, reikalaudami prisipažinti, kad žinojo apie Taurages sukilimą. Ir taip kasdieną, kol į Varnius buvo atgabenta keli simtai naujų žmonių. Taip mes stumdemes ir puvom iki gruodžio 17 d.

Savo kruviniems laimejimams pamineti, fašistai gruodžio 17 d. dave neva „amnestiją". Tą dieną is Varnių paliuosavo 63 žmones, nors savo laikraščiuose skelbe, kad paliuosavo virš 100, tuomi matomai noredami pasigirti prieš užsienį. „Amnestuotų" tarpe buvau ir aš. „Amnestuotus" žmones taip krate, kad net siulo užmegsto mazgo nepaliko. Ir ko ieškojo? Ar kad antifašistinių minčių neišsinestų. Jeigu taip, tai reikejo iš galvos ir smegenis iškraustyti. Bet jie vargšai ieškojo ko kito. Fašistai manydami, kad jų kankiniai prisidirbo Varniuse įvairių išdirbinių, kaip dežučių ir t. t., kurioms medį pirko už paskutinį skatiką,—pasiryžo ir tuos daiktus atimti. Atiminejo todel, kad ant jų buvo išpiauti ir užrašyti panašus obalsiai: „Nelaisves dienoms prisiminti". „Vienas už visus, visi už vieną" ir t. t. Už tuos obalsius atimti visi išdirbiniai iš „amnestuotų".

Dar porą žodžių apie maistą. Duonos duoda, galima pasakyti, kad ir nekaip fašistų valdžiai: po 1 kilogramą į porą. Bet už tai pažiurekim į kitą maistą, kuris duodamas ant dviejų žmonių. Cukraus 9 gramai, riebalų 12 gr., jautienos mesos su kaulu 40 gr., (bet tikrumoj tai duoda vien tik kaulą, nes mesą patys fašistai nugraužia) bulvių 200 gr. ir ant visu bendrai (200 žm.) 10—15 runkelių arba pusę vedro kopustų. Maistas virti reikejo patiems. Bet iš tokių produktų, kiekvienam aišku, koks maistas galima pagaminti. Todel, gal nesistebesite skaitytojai, kad tie, kurie negaudavo jokios paspirties iš namiškių ar draugų, rinkdavo atmatų plutas ir valgydavo.

Tai stai, kaip yra laikomi šimtai niekuo nekaltų žmonių. Kitą kartą aš parašysiu daugiau, bet dabar man norisi atsikreipti į liaudį į visus žmones, kad greičiau priartintume valandą, kurioj butų nušluota fašistine diktatura. Nes fašistai baigia čiulpti musų brolių paskutinius kraujo lašus. Tad visi į kovą. Imkime už ginklų ir verskime tų budelių šaiką.

Al. P. M.

(b. d.)

Nauji lietuvių priežodžiai, vartojami Kaune ir provincijoj.

1. Bijo, kaip Voldemaras Plečkaičio.
2. Meluoja, kaip kauniške „Elta".
3. Durnas, kaip Mustelkis.
4. Plepa, kaip Gustainis per radio.
5. Prikibo, kaip Aleksa prie valdžios.
6. Teisingas, kaip Milčius.
7. Juodas, kaip Plechavičiaus snukis.
8. Koliojasi, kaip Kauno „Darbininkas".
9. Greitas, kaip Bistras.
10. Pataikauja, kaip Smetona ponams.

11. Surugęs, kaip Smetona.
12. Sulesejo, kaip krikdemų partiją.
13. Populiarus, kaip Tamošaitis tarp ponių.
14. Skystas, kaip „Lietuvos Aidas",
15. Ruošiasi, kaip valdžia prie referendumo.
16. Pasigere, kaip fašistas leitenantas.

Nugirdo Vejas.

4. Laisvoji Gyvenimo Mokykla.

Iš „Žodis jaunimui" *).

Sakysim, kad tu esi jaunas, taip virs 20 metų. Baigi mokslą ir greitu laiku žengsi gyveniman. Tavo protas, reikia manyti, laisvas nuo prietarų, kuriuos pasistengei aplenkti; velnio tu nebijai ir nelabai nori klausytis maldų ir pamokslų bažnyčiose. O kas svarbiaus'a, tu neįeini skaičiun tų, susmukusios musų gadynes vaikų, kurie puikiai, sulig paskutines mados, pasiredę slankioja be užsiemimo; ir jau iš pat jaunystes svajoja, kaip pasidžiaugti gyvenimu, kaip užganedinti savo žemuos'us jausmus. Daleiskim, kad ir tu turi širdį, kad ir ji stuksi tavo krutineje, bet vardan ko tai geresnio, kilnesnio.

Ir štai prieš tave prievarta stojasi klausimas: *„—Kas daryti?"* Tas klausimas sukiojasi apie tave ir nuolat tave vargina. Kaipo jaunuolis tu, iš tikrųjų jauti, kad jeigu jau baig al mokslą ir ko nors iš mokai—*žinoma, visuomenes sąskaiton,*—tai tau reikia sunaudoti įgytosios žinios ne tam, kad gyvenus ir mitus svetimu darbu, bet tam, kad tapus visuomenei naudingu. Iš tikrųjų, reikia buti paskutiniu žmogumi, niekšu, kad nesistengti jaunuoliui savo žiniomis, protu ir energija buti naudingu išsiliuosavimui žmonijos vargstancios skurde ir tamsybej.

Tu svajoji apie tai—tiesa? Taigi pažiurekim, kas daryti, kad tavo svajones virstų tikrenybe.

Aš nežinau, kokiose sąlygose tu esi gimęs. Gal but tau nusišypsojo laime ir pasiseke įgyti rimtų žinių mokslo: gal tavo priešaky, sakysim, stovi plati mokytojo, liaudies švietejo, dirva, reikalaujanti daug jegų, pasišventimo ir tu savyje visa tai jauti. Ir ką gi aš galečiau tam, mokytojau, liaudies švietejau, pasakyti? Žinoma, aš turiu galvoje ne tą, kuris į savo profesiją žiuri kaipo į sunkų įkyrų amatą, ir ne tam noriu šį tą pasakyti, bet tam, kuris tiki mokyklai, kuris jaučia save laimingu vaikučių tarpe ir kuris, žiuredamas į jų linksmus veidelius, turi viltį jų jaunose galvutese sužadinti visuomeniškąsias mintis—tokias, kokios paties valvoje kadaise skraide.

Dažnai aš matau tave nuliudusi ir speju kodel. Dar šiaudien tavo mylimasai mokinys su spindanciomis akutemis atpasakojo pamoką apie Vilių Tellį **), užmususį tironą ir iškelusį sukilimo veliavą Šveicarijoj. Jo akutes spindejo, j s rodeti pats yra pasiruošęs stoti kovon su tironais ir gyvai kartojo Šillerio eiles:

„Nebijok vergo, traukančio pancius,
„Nebijok laisvo žmogaus!"

Bet vos tik suspejo vaikutis pareiti namo, tuojau pradejo tevas motina ar aukletojas jį barti, kodel nenusieme kepures, sutikęs kleboną ar policijos viršininką ir ištisą valandą skalte jam „kantrybes ir paklusnumo" pamokas.

O vakar tau pasakojo, kas išejo iš tavo geresniųjų mokinių. Visi jie nukrypo į kitą kelią. Vienas iš jų pradėjo kledeti apie kariškus laipsnius su blizguciais; kitas lenda į kokią tai fabriko kontorą, kad drauge su fabrikantu apvagineti darbininkus; trecias vel susirupinęs kokią tai šiltą vietą ir t. t. O tu padejęs tiek vilties savo tuose myletiniuose, dabar vaikštai nuliudusia širdimi, galvodamas, kaip priešingas, kaip nesutampa gyvenimas su gerais sumanymais.

Taip, kol kas tu galvoji tokiomis temonis. Bet, regis, per kokius du tris metus, pakankamai pergyvenęs tų visokių nusivylimų atidesi, šalin savo mylimuosius klausimus ir pradesi tvirtinti, kad Vilius Tellis iš tikrųjų buvo vaikus mylintis tevas, bijojęs strela sužeisti savo sunų, vienok jis perdaug įsikarščiavo. Sakysi, kad poezija labai malonu skaityti vakarais, ypač po to, kai ištisą dieną aiškinai sudetinių procentų taisykles, bet kad gerbiamieji poetai skraido padangemis ir kad jų poeziją niekaip negali pritaikinti gyvenimui, ne busimai pono mokyklų inspektoriaus revizijai. Ir tavo Šileris, Nekrasavas Gorkis ir kiti panasus rašytojai prades apsidengti voratnikliais gu'edami lentynoje.

Arba daleiskim taip, — tavo jaunystes svajones pavirs tavy suaugusio žmogaus įsitikinimu. Tu panoresi, kad visiems be išsimties butų pasiekiamas platus bendras išsilavinimas, kaip mokykloj, taip ir už jos s'enų ir įsitikinęs, kad dabartinese sąlygose to pasiekti negalima—tu pradesi kritikuoti esamąjį suredymą. Tuomet tave paliuosuos ir, turbut, be prasymo; tu paliksi mokyklą ir ateisi pas mus ir drauge su mumis šviesi ir lavinsi suaugusius žmones, aiškindamas, kuo žmonija gali ir privalo tapti — kur ji eina ir kas jai trukdo užkariauti laisvę, gerovę ir laimę. Tu tada įstosi į socialistų eiles ir drauge su mumis dirbsi pertvarkymui dabartinio suredymo, pašalinimui iš visuomenes kuno pelesių ir supuvimų, kurie eda gerąsias žmogaus puses, kurie ryja geriausias jo sirdies stygas.

Vilnius, 1928—II—24 d.

*) Čia paduodamas skaitytojui ištraukos iš spauzdinamos knygeles „Žodis Jaunimui", kuri neilg trukus išeis iš spaudos. Red.

**) „Vilius Tell'is", yra garsaus vokiečių rasytojaus Šilerio drama, Dr. Vinco Kudirkos išversta i lietuvių kalbą.

Keli bruožai iš švencioniškių mokinių gyvenimo.

Oi, varge, varge rupuzvargeli,
Kada mes tave, varge, išvargsim.
Liaudies daina.

Laikrasčio „Pirmyn" skaitytojai nekarta skaite apie Vilniaus lietuvių gimnazijos moksleiviją, jos vargus, kuriuos tenka kęsti nuo juodais skvernais prisidengusių „tevelių" bendrabučiuose ir t. t. Jau bent tuo Vilniaus moksleiviai už mus laimingesni, kad jiems teko islieti spaudoj savo sugeltos jaunos širdies jausmus ir parodyti skaitanciai visuomenei tą apverktiną padeį, kurioj randas besimokinantis jaunimas. Bet

apie Švenčionių lietuvių gimnazijos moksleivių gyvenimą dar niekas lig šiol ne pusę žodžio nebuvo prasitaręs. Todel atsiradus progai, norisi man nors bendrais bruožais supažindinti skaitytojus ir su švenčioniškių moksleivių gyvenimu. Norisi šį kartą išleti tuos jausmus, kurie verda prislegtoj krutinej ir parodyti, kaip mus „mokina", „aukleja" ir „ruošia" ateities gyvenimui.

Švenčionių lietuvių gimnazijos mokytojų personalą sudaro daugumoje žydai, kunigai, lenkai ir viena ruse. Lietuvių pasauliečių mokytojų tera keletas, bet ir tie patys yra ne savystovais mokytojais, bet kunigų pastumdeliais, kur stumia — ten ir krypsta. Ir tie patys lietuviai mokytojai mokina tik nuo pirmos iki trečios klases, o jau vyresnes klases — žydai, kunigai, lenkai. Tai sakydamas—visai nenoriu pabrežti tautines neapykantos. Juk ir kitatautis gali buti geru pedagogu, bet deja, pas mus yra visai kitaip. Musų pedagogams rupi ne mokslas, bet visai kas kita.

Abejoju, ar yra kur nors kita tokia gimnazija, kaip Švenčionių, kurioj taip butų įsiviešpatavusi jezuitizmo ir klerikalizmo dvasia. O ypač ta dvasia įsiviešpatavo, ištremus musų mylimąjį direktorių M. Untulį. Kol buvo direktorium M. Un., tai mums, moksleiviams, vis kitoks gyvenimas buvo. Jis stengdavosi tikrai moksleiviams padeti išsilavinti, pasiekti daugiau žinių ir apšvietos. Be to, nupirkdavo neturtingiems moksleiviams savo lešomis vadovelius, sąsvinius, priiminedavo neturtinguosius veltui į bendrabutį ir t. t. Kartu su mokytoju B. vare Švenčionių apskrity kulturinę propagandą, šviete liaudį, bet nelaimei—abu tapo ištremti į Vakarų Lietuvą, kaipo neturį pilietybes. Tuo tik apsidžiauge lietuviški jezuitai. Jie greit pasistenge užimti ištremtųjų vietas, bet, žinoma, jas užemę nieko nedirbti. Turedami klebonijose šiltas vieteles ir pilnas kišenes dorelių, mete dirbę kulturinį darbą ir pradejo užsiiminėti visai kuo kitu.

Tiesa pasakius, katalikiškas „Rytas" turi dar ir dabar neuždarytų mokyklų, bet apie jų „veikimą", geda ir užsiminti. Apie „veikimą" tiek galima pasakyti, kad jeigu mokytojas — a geral sugyvena su „cnatlyvomis" sodžiaus davatkelemis ir atejęs atsiimti algos papteria „dvasiškam teveliui" į ranką - tai taria yra geras ir pavizdingas, nors mokinimą Dievas žino, kaip ir ką. O kad sueiti su sodiečiais — tai ir kalbos negali buti.

Ir taip Švenčionių „švietejai", metę į šalį kulturinį darbą, pradejo rupintis, kaip sustiprinti jezuitizmą gimnazijoj. Oliausias jezuitizmo ir klerikalizmo ukdytojas, tur but, jau ir vilniškiams gerai žinomos, — tai kun. N—ra. Jo iniciatyva, iš gimnazijos pašalinta keletas mokinių. Daugeliui mokinių sumažintas elgesys tik už tai, kad nesilankydavo bažnyčioje ir kad, turedami gerus balsus, su „cnatlyvomis" davatkomis, sekmadieniais negiedodavo rožiančiaus. Tas „herojus" broliučka *) N—ra ypač pasijuto laisvas ištremus M. Un. Budamas kunigu, žinoma, kataliku ir liepdamas kiekvienam myleti artimą, kaip paciam save, — jis uz menkiausį mokinio pasipriešinimą **daužydavo antausius kirsdavo žurnalu per veidą, draskydavo ausis, kad net kraujas pasirodydavo** ir tam panašiai. Maža to. Vieną gražią dieną, susaukęs su žinoma Eleonara priešaky sau palankių davatkelių ir jų „nekaltų" vaikelių „kongresą" — vienbalsiai nutare ir visiems dalyviams įsake šnipineti ir ieškoti gimnazijos rumuose „bolševikų". Regis, kad 1924—25 m., tiek tų „nekaltų ilgaskvernio „baranelių" buvo privisę, kad negalima buvo ne žingsnio žengti be šnipo. Bet mokiniai greit pažino „broliučkos", „baranelius" ir iš savo tarpo pradejo skirti, o kai kurį patamsej net gerokai apkuldavo. Po tokių atsitikimų, kun. N—rai reikejo atsisakyti nuo pradeto „švento katalikiško" darbo. Na, tai keršydamas pradejo savo „misionieriškus" pamokslus klasej laike pamokų. Ir Dievuleliau! Man tiesiog net geda jų turinį perduoti. O musų „tevelis" tiesiog net neraudonodamas įvairiausiais, biaurių biaurlausiais, žodžiais išvadindavo mokinius. Nors man ir geda, bet kai kuriuos švelnesnius paminesiu. Pavyzdžiui: **svolačiai, nevalos, jums tik su miesto mergomis valkiotis ir guleti**. Na, o po tų iš „šventų" lupų išskridusių sparnuotų žodžių, nutverdavo baramąjį mokinį už ausų ir išmesdavo iš klases. Jis, budamas tik trejus metus musų gimnazijoj, tiek „pasidarbavo", kad mes vyresnieji jo „didvyriškų žygių" iki grabo lentos neužmiršim. Jam išvažiavus iš Švenčionių, mes iš džiaugsmo meldemes ir manem, kad jau daugiau tokių barbarų nesulauksim. Bet apsrikom. Praejus vos metams, per kuriuos kai kam ir ausys nespejo užgyti, mineto inkvizitoriaus vieton, atvažiavo naujas jo „darbų" vykdytojas, vos tik dvasinę seminariją baigęs kun. M-e-s.

Tas jaunikis, pilnas katalikiško įkarščio, jau pirmoje pamokoj mokinius pradejo vadinti: „sumašecių pisoriais", iš Vileikos paleistais durniais, Smorgonių akademijos studentais ir t. p. Iš pradžių mes maneme, kad jis, kaipo kunigas, turbut, mus krikštija. Bet prisiminę, kad šventųjų tarpe tokių vardų nera, ne vienas iš musų nustebo ir paabejojo, ar tik pats kunigas nebus iš Vileikos paleistas?

Taip užsirekomendavęs mokiniams naujasai „pedagogas" pradejo pas mus destyti visuotiną istoriją. Tuojau uždraude Untulio istoriją. Girdi, Untulio istorija yra bedieviška, šališka ir visai mažai prideta bažnycios istorijos. O bažnyčia, kaip tik viduramžiais ir naujaisiais laikais suvaidinusi didelį vaidmenį ir todel geriau mokinsimes be vadovelio. „Garsusis" istorikas pradejo mums istoriją išguldineti savaip. Vietoj visuotinos istorijos, mes klausom bažnycios istoriją, visai tylomis praeidami pro svarbesnius istorinius įvykius. Na, ir ką gi mokiniai be vadovelio gali išmokti? Jeigu ilgiaus tas „garsusis" istorikas pabus Švenčionių gimnazijoj — tai reikia laukti, kad vietoj istorijos bus įvestos kokios nors maldos, o gal ir pamokos apie jezuitus ir asketizmą. Be to, musų „istorikas" varo ir kitą „šventablyvų" darbą.

Pernai, per mokinių, rekolekcijas perskaitęs iš evangelijos apie kukalius, pradejo aiškinti, kad, girdi, ir musų gimnazijoj priviso kukalių, kurie yra pavojingi netik gimnazijai, bet dargi visai katalikiškai visuomenei. Ir, jeigu vyskupass sužinotų (**Pastaba**: Manau, kad jeigu „garsusis" itorikas žino, tai jau vyskupas senai žino), tai gimnaziją paverstų į jezuitų gimnaziją. Išdestęs tas mintis, pareikalavo, kad mokiniai praneštų jam apie tuos kukalius, o jis jau juos taip rausiąs, kad ne šaknų neliktų. Taip ir atsitiko.

Vieną naktį, apie 12 v., bendrabutin atsibaladojo kun. M., su dviem palydoviom mokytojom Vil. ir Al-te, ir pradejo mokinių lovose, sienikuose bei skrynelese daryti kratą, ieškodamas kukalių. Bendrabuty pakele tokį ermyderį, tarytum, pats liucipierus iš vidurio peklos butų atvažiavęs. Įsake, nors ir vienmarškiniams nespejusiems net apatinių kelnių užsivilkti, mokiniams kuogreičiausiai nesti savo skrynutes. Pats kunigas su savo „šventą" ranka visur knisosi, o palydoves tik smailiai svalgesi į bekelnius mokinius. Bet pas berniukus nieko neradę, nuleidę nosis, nudulino mergaičių bendrabutin. Ten kilo dar didesnis triukšmas. Mergaites gedinosi keltis prie kunigo. Bet kad tas paleido savo „šventą" gerklą, tai net langai sudrebejo. Visos tuojau sunešė savo skrynes. Pas vieną mokinę rado labai „pavojungą" dalyką: **4 meiles laiškelius**. Kunigas tuojau išneše sprendimą. Įsake ryt diena pasiimti lovą ir kraustytis iš bendrabučio.

Be to, tie „pavojingi" laiškai pateko „pedagogų"

*) Jo priežodis.

tarybai. Pedagogų tarybos posėdy, kuriame dalyvavo veik išimtinai kunigai, balsuojant direktoriui R. prieš —berniukas VI k. mokynys pašalintas iš gimnazijos. Mergaitei gi, pas kurią rado laiškus, pavyko šiaip taip išsitelsinti.

Kas liecia bendrabutį—tai maldų jame devynios galybes. Bet ir to musų „katalikams" neužtenka. Kasdien mokiniai varomi bažnyčion ir todel daugelis nors ir skurdžiai gyvena, bet į bendrabutį nestoja. Papr stai vargsta savo butuose. Mokiniams, gyvenantiems savo butuose, taip pat neduoda ramybes. Naktimis mokytojai vaikšto palangemis ir klauso, ką mokiniai veikia. Buvo net toks atsitikimas. Vienam name gyveno trys penktos ir du pirmos klases mokiniai. Vyresnieji buvo išeję, regis, kinan, o jaunesnieji liko namie. Vaikučiai ramiai mokinosi pamokas. Bet umai pastebejo, kad kažin-kas nuo langų ledą šildo. Vaikai labai išsigando ir pradejo rekti. Šeimininkas greit išbego žiureti, kas per žulikai vakarais apie namus baladojas. Pasirodo, kad mokytojas A. ir A. Vaikai labai issigando ir net susirgo.

Dar vienas atsitikimas.

Šiemet lietuviu krautuvej pasirode laikraštis „Pirmyn". Vienas VI kl. mokinys, pastebejęs naują lietuvišką laikrastį, tuoj nusipirko ir čia pat krautuvej pradejo skaityti. Įejęs krautuven kun. M. ir pamatęs mokinį beskaitant laikraštį „Pirmyn" tuoj smarkiai paklause:

— Bolševike! kur tu gavai „Pirmyn"?

— Pirkau, kunigeli,—atsake mokinys.

Kunigas nieko nelaukęs, tuoj žveriškai išplešė iš mokinio rankų laikraštį ir biauriausiais žodžiais iškoliojęs išvijo iš krautuves laukan. Gi „cnatlyva" Eleonora užsigyne, kad ji laikraščio mokiniui napardavusi, bet kad jis pats pavogęs iš krautuves. Niekuo nekaltas mokinys gimnazijoj nuo „cnatlyvų" davatkelių tuoj gavo vagies vardą.

Štai kokie „kulturingi" jezuitizmo dvasios pavyzdžiai vyksta musų gimnazijoj ir bendrabučiuose. Ir tai visai jezuitų „kulturai" dar nesimato jokio galo.

Mokinys.

Švenčionys,—1928—II—23 d.

Redakcijos prierašas: Visiems gerai žinoma, kad netik lietuvių, bet ir kitų mažumų mokyklų padetis Vilniaus krašte yra labai sunki. Represijos vartojamos lenkų vyriausybes prieš mažumų mokyklas yra smerktinas ir visai nekulturingas dalykas, kurio jokiu budu negalima pateisinti. Konstatuodami tą liudną isorinę mažumų mokyklų padetį, kartu turime konstatuoti ir dar liudnesnę vidujinę lietuviškų mokyklų padetį.

Jau iš eiles tilpusių musų laikrasty straipsnelių apie lietuvių mokyklas, kurios raše patys moksleiviai, —skaitytojai galejo susidaryti sau pakankamai aiškų vaizdą, kokioj padety randasi besimokinantis jaunimas. Ta padetis, matomai, ištiesų yra tokia, kaip ja aitvaizdavo tilpę spaudoj straipsneliai, nes iškeltų faktų ne vienas iš lietuviškų Vilniaus laikraščių nenuneige ir neužginčijo. Bet štai, aukščiau spauzdinamas straipsnelis, apie Švenčionių lietuvių gimnazijos moksleivių gyvenimą—bent kiek mąstantį žmogų verčia už galvos nusitverti. Ką gi galima pasakyti, del tų visų straipsnely iškeltų žveriškumų, kuriems mokykloje negali buti **jokios vietos!** Mums aišku, kad klerikalai, kurie visur ir visuomet į mokyklą žiuri kaipo į mulkinimo įranki —gali vartoti ir vartoja barbariškai-jezuitiškas „auklejimo" priemones: kaip mokinių mušimai, koliojimai, gąsdinimai vidurnakčiais, šalinimai be jokios kaltes iš mokyklos ir t. t. Bet įdomu, ką veike vykstant tokiems faktams mokykloj lietuvių komitetas, kuriuo pirmininku iki paskutinio laiko buvo visiems žinomas laisvų pažiurų žmogus p. Alseika? Ką veike ir kaip į tą viską reagavo kiti taip vadinami bešališki ir pažangieji lietuviai mokytojai. Juk jiems visiems, turbut, gerai žinoma, kad lietuviškos Vilniaus krašto mokyklos ir moksleivių bendrabučiai daugiausia palaikomi Vakarų Lietuvos liaudies lešomis. Nejaugi lešos iš V Lietuvos valstybes iždo skiriamos tam, kad mokyklos bei bendrabučiai butų jaunimui kokiomis tai jezuitiškomis kankinimo įstaigomis, kuriuos išleidžia į gyvenimą dvasinius invalidus? Nejaugi jos skiriamos tam, kad iš jų pelnytųsi savo kišenei visokie pasturlakos, prieglaudų vedejai-os dažnai mesdami mokinius gatven ir blogai juos maitindami? Tai yra ne prasimanymai, bet tikri faktai, kur e tycia čionykščių ponų nutylimi.

Pavyzdžiui, žinomi ir tokie faktai, kad bendrabučiuose mokiniai yra žiauriai musami. Vieno Vilniaus bendrabučio vedejęs stud. Ad. Juškevičius, pasirinkęs tam tikras dienas, be jokio prasižengimo guldo mokinius ant stalo ir raižo diržu.

Kas iš mokinių „auklejimų" tokiose sąlygose gali išeiti - kiekvienam aišku. Ir, žinoma, už tai atsakomybe krinta ant visų tų, kurie, matydami tuos žiaurius įvykius ir stovedami lietuviško visuomeninei kulturinio gyvenimo priešaky, tyli ir nieko nedaro, kad sudrausti tuos, kurie davę savo gyvuliškiems instinktams laisvę, kankina ir moraliai žudo mokinius. Tokiems mokytojams ir auklėtojams neturetų buti vietos nei mokyklose nei bendrabučiuose

Jeigu jau nera, kas tuo rupintųs: — tai patys moksleiviai turi reikšti protestus prieš tokius reiškinius ir kur tik galedami—kelti aikšten visas jiems daromas šunybes. Laikas pagaliau visiem suprasti, kad mokyklos turi buti ne kankinimo, bet kulturos įstaigomis, kuriose privalo buti duota didžiausios laisves mokinių individualybes pasireiškimui. Nes tik laisvose sąlygose moksleiviai gali išsilavinti pilna to žodžio prasme ir buti visuomenei naudingais žmonemis.

„Vilniaus Šviesą" paskaičius *).

Vasario pabaigoj, Vilniuj pasirode naujas lietuviškas laikraštis Vilniaus Šviesa". Kiek tenka spręsti iš redakcijos žodžio, tas laikraštis leidžiamas „pažangiųjų Vilniaus lietuvių ir šviesesniojo jaunimo iniciatyva". Laikraščio leideju ir redaktoriu, pasirašęs buvęs Laik. Liet. Komiteto pirmininkas p. Dr. Alseika. Tas viskas, regis, jau nekelia ir jokių abejonių, kad laikraštis yra pažangiųjų liberalų rankose. Jo pasirodymas taip pat suprantamas. Trinimasis, kuris jautiesi nuo senai tarp klerikalų ir neva pažangiųjų lietuvių, galų gale privede prie ryškesnios diferenciiacijos. Taip vadinamieji pažangieji Vilniaus inteligentai, kurie buvo lig šiol vadžiojami už nosies klerikalų—pasistenge atsipalaidoti iš jų glebio ir eiti savarankiu keliu. Įsteigimas draugijos „Kultura" ir pasirodymas laikraščio „Vilniaus Šviesa", bene bus ryškiausiai tos diferenciiacijos faktai. Bet jeigu įsižiureti į tuos reiškinius arčiau ir giliau,—tai tenka pasakyti, kad tie pažangiųjų žingsniai yra labai nedrąsus. Pažangieji lietuviai lyg ir bijo žengti drąsiai pirmyn ir pasisakyti, ko jie siekia ir kokia jų reikimo dirva. Ypač tai atspindi „Vilniaus Šviesoj". Apie „Kulturą" netenka ir kalbeti, nes ji, regis, lig siol nieko neveike ir apie ją nieko nesigirdi. Bet štai, pažiurekim arčiau į „Vilniaus Šviesą". Iš paviršiaus laikraštis atrodo gražiai. Techniškoji jo puse atlikta ne blogai. Bent geriau, kaip kitų lietuviškų Vil-

*) Diskusinis. Red.

niaus laikraščių. Tik pats virselis kažkoks šabloniškas ir nuvalkiotas. Bet pažiurejus į turinį, jis atrodo labai mažai nutuolęs nuo klerikalų laikraščių. Pavyzdžiui, 2 p. rašoma: „Praeity ir dabarty turime daug pavyzdžių, kaip jauni žmones, susipažinę su įvairia s klausimais, su gantininkų daromomis išvadomis, su įvairių filosofų teorijomis, su įvairių visuomeninių srovių bei partijų programomis, — pasilieka vis tik prie krikščioniškos pasauliežiuros, o tokių tarpe yra ir mokslininkų ir *pažangiųjų visuomenes veikėjų* (Pabraukta mano G.) Čia tai jau ir visai nesuprantama, kas per pužangus veikejas gali buti iš to žmogaus, kuris laikosi į skvernų įsikibęs krikščioniškai pasauliežiurai? Kiek rodo istorijos faktai, ir pats gyvenimo patyrimas, tai žmones, kurie laikosi krikscioniškos pasauliežiuros, yra *visur ir visuomet* perdem reakcingi. Nes krikščioniška pasauliežiura yra taip pat savo esmeje reakcinga. Jeigu „Vilniaus Šviesos" redaktoriai turi galvoj tokius pažangumo veikejus, kaip mu ų krašto „pažangieji" lietuviai inteligentai, kurie vieton to, kad nešioti *rožancių ant kaklo, nešioja jį kišenėj* — tai aš sutinku, kad tokie „pažangieji" veikejai netik kad, gali bet ir laikosi krikščioniškos pasauli žiuros. Nes jiems kitokia pasauliežiura yra svetima ir nesuprantama. Bet jeigu turima galvoje žmones, kurie kovoja su visokiomis reakcijomis, o kartu, žinoma, ir su krikščioniška pasauliežiura,—tai tokių nesąmonių nereikejo rašyti.

Kita itin stambi nesąmone, pareikšta tame pat Redakcijos žody, yra tai ta, kad, girdi, žmones, „kurie negali laisvo mokslo desnių sutaikyti su krikščionybes dogmomis ir šventuoju raštu, laikosi *materialistines arba idealistines pasauliežiuros, kurie laisvai tiki Dievu*". Tai jau škandalas... Nejaugi „V. Š." redaktoriai neatskiria *materialistines nuo idealistines pasauliežiuros*, kad jas taip velia į kruvą? Aš bent nežinau ne vieno nuoseklaus materialisto istorijoj, kuris butų tikejęs Dievu. Lygiai taip pat nežinau ne vieno nuoseklaus idealisto, kuris ne but tikejęs Dievu. Čia *materialistas ir idealistas* suprantama su praktiniu, bet teoretiškai filosofiniu atžvilgiu. Juk visiems žinoma, kad krikščioniškoji pasauliežiura ir yra idealistine pasauliežiura, kuri pripažįsta visako pradžią kokia tai viršgamtinę esybę. Gi materialistine pasauliežiura — pripažįsta tik medžiagą. O „Vilniaus Šviesa" to skirtumo nedaro. Matomai ji ant tiek silpnai sviečia, kad jos redaktoriai jo ir išžiureti negali.

Kalbant apie kitus straipsnius, tenka pasakyti, kad jie yra perdem migloti ir neaiškus. Be to, sunkiai įkandami sodžiaus jaunimui. Ypač savo miglotumu pasižymi „Jaunimo Skyriaus" įžangos žodis. Šių dienų jaunimas turi ziureti aiškiai į pasaulį. Jam turi buti aišku, ko jis nori ir ko siekia. Tuo tarpu, kaip vadinamoji „Vilniaus Šiesos" *šviesesnioji* jaunuomene, mano ieškoti šviesos *„plaukiančios iš Gedimino pilies griuvesių"*. Kokia šviesa gali plaukti iš barbaro Gedimino pilies griuvesių, aišku kiekvienam bent kiek mąstanciam žmogui. Iš tų griuvesių gali tik plaukti tokia šviesa, kokios šiandien ieško Nepriklausomos lietuvos fašistai, kurie pasistate sau tikslu atgaivinti Mindaugo, Gedimino, Vytauto ir kitų karalių laikus. Jeigu tuose laikuose mano ir „Vilniaus Šviesos" „šviesesnysis" jaunimas ieškoti dvasinio peno, — tai ko jie skiriasi nuo minetų fašistų? Čiau jau as taip pat nesuprantu.

Tokios tai man mintys kilo, paskaičius svarbesniuosius „Vilniaus Šviesos" straipsnius. Tiesa, mums čia Vilniuj labai reikalinga sviesa, bet reikalinga, kad ji butų šviesa pilna realaus gyvenimo atgarsių ir sugebetų nusviesti neaiškius momento klausimus. Bet jeigu ji mano knaisiotis po krikščioniskas pasauliežiuras, nenutoldama nuo jų, ir po Gedimino pilies griuvesius, — tai tokios šviesos mes net perdaug turime. Žinoma, iš pirmo Nr. labai sunku spręsti. Palauksim ir pamatysim, ką kiti parodys.

Gimnazininkas.

3. III.

Perskaitęs „PIRMYN"—duok kitam!

Pareiškimas.

Faš stų spaudoje, (veliau persispausdino ir kiti laikraščiai) buvo įdeta žinia, kad užmušti Ulčiškių K. Liškenos val. politiniai emigrantai Nadzeika Petras ir Miškinis Jonas yra teroristai siunčiami į Lietuvą teroro.

Šiuomi pareiškiame, kad **Lietuvos politinių emigrantai socialdemokratai ir jiems prijaučiančių organizacijų asmenys, esantieji ivairiose valstybese, jokio teroro prieš atskirus Lietuvos liaudies priešus neruoš**, nors fašistų kruvini darbai (kankinimai areštuotų, nekaltų žmonių žudymai ir kit.) provokavo prie tų žygių.

Fašistų policijos paskelbta žinia, turi tikslo pateisinti tą kruvinąjį darbą - nužudymą dviejų Lietuvos kariuomenes savanorių Nadzeikos ir Miškinio. Musų draugai, **Nadzeika ir Miškinis ejo į Lietuvą vien tik platinti spaudą** ir už tą savo darbą, kaip kad ir pirmieji Lietuvos knygnešiai, žuvo nuo siuntamų žandarų kulkų.

Juozas Paplauskas
Lietuvos polit. emigrantų s.-d. organizacijos Pirmininkas.

Juozas Kazlauskas
Sekretorius.

Vilnius, kovo men. 4 d. 1928 m.

Atviras Laiškas.

Paskutiniu laiku leidžiama tiek įvairių šmeižtų, melų, provokacijų, kad į juos tiesiog sunku ir reaguoti. Pamanai žmogus, kad dabar jau, turbut, tokie laikai, ir numoji ranka. Bet štai, paskaičius man komunistų „Balso" Nr 4, užejau tokią šlykščią provokacinę žinią, del kurios negalima nutyleti. Straipsneliuke „Nustato liniją", tilpusiame minetam „Balso" Nr., rašoma, kad, buk, „prieš pat Europos šiaurių—vakarų socialistų partijų konferenciją, kurią šauke Berlyne II-sis Internacionalas—Rygoje įvyko žingeidus pasitarimas". Ir tame pasitarime, pasak „Balso" korespondento, dalyvavo L. S. D. P. atstovas Bielinis, liaudininkų atstovas Strimaitis, Vilniaus emigrantų atstovas Ancevičius, Paplauskas ir Lenkijos atstovas Pollakevičius.

1. Del viso šito pareiškiu: kad ta žinia, kurią aš pirmą kartą girdžiu, mane tiesiog stebina. Tuo laiku visiškai nebuvau Rygoje ir apie jokius pasitarimus, kurie butų turėję tikslo nustatyti II-am Internacionalui liniją, nežinau, bet jeigu jie ir but buvę, tai Vilniuje budomas jose negalejau dalyvauti.

2. Del to, ką „Balsas" rašo, buk, aš organizuojas Vilnijos lietuvių socialdemokratų partiją — yra taip pat grynas melas.

Patartina „Balso" korespondentams išsigydyti nuo chroniškų komunistų ligų: melų, šmeižtų, provokacijų ir vedant idejinę kovą, vartoti bent kiek kitoniškesnes priemones. Nes melo keliu eidami, galesite toli nueiti, bet atgal jau nebegrįšite.

Pranas Ancevičius.

5. III.

Aš esu Vilniuje.

Š. m. sausio men. 3 d. Lietuvos spaudoje įdeta tokia žvalgybos žinia: „Buvęs Seimo narys Paplauskas paskelbtas paieškomas". Nesuprantu. Manęs ieško, žinodami, kur gyvenu. Na kam toji komedija? Matomai, šis paieškojimas reikalingas daryti tik tam, kad už „pas.darbavimą tevynes labui" paimti iš valstybes iždo atatinkamą sumą. Kam mane ieško—tardymui, teismui, ar, gal, jau tas viskas atlikta ir belieka tik susaudyti?

Viešai pareiškiu: **gyvenu Rytų Lietuvos sostinėje, Vilniuje. Sutinku grįžti į Kauną ir atsakyti už savo politinį veikimą.** Bet dabar Lietuvoje **teismo nera** iki ten viešpataus asmenys, kurie patys turi buti daugel kartų teislami už laužimą įstatymų, priesaikos, Lietuvos piliečių žudymą ir kitus biaurius darbus. Taigi kartoju, sutinku grįžti į Lietuvą ir atsiduoti teismui, be ne dabartiniam smetoninių leitenantų teismui, o tuomet, kai Lietuvoje kovojanti liaudis sukurs kitokią tvarką ir kitokius teismus.

Juozas Paplauskas,
Buv. Lietuvos Respublikos Seimo Atstovas.

Vilnius, 1928—II—9 d.

NUO REDAKCIJOS.

Šis laikraščio Nr. išeina bent kiek susivelinęs Bet už tai jis laidžiamas padidintas. Sekantis „Pirmyn" Nr. išeis 25 kovo. Prašome visų bendradarbių ir korespondentų iki 20 kovo prisiųsti medžiagą.

REDAKCIJA.

Kas kovoja prieš juodąjį fašizmą,

visi skaito, platina ir remia

laikraštį

„PIRMYN".

Kas nori sutriuškinti fašistinę diktaturą ir išvaduoti musų kraštą iš fašistines vergijos – visoj Lietuvoj organizuoja priešfašistines kovos organizacijas

„PIRMYN".

Ats. Redaktorius ir leidejas: Antanas Juozaitis. „ZORZA" Spaustuve Vilniuje.